

EEN TOEKOMSTVISIE VOOR HET SINT-FREDEGANDUSKERKHOF

Nota toekomstvisie

District Deurne

april 2022

VOORWOORD

De begraafplaats Sint-Fredegandus is één van de beter bewaarde geheimen van Deurne. Rondom de Sint-Fredeganduskerk is het Sint-Fredeganduskerkhof gelegen. Dit, in oorspronk klassiek kerkhof werd in 1885, 1924 en 1928 in noordelijke richting vergroot tot een stedelijke begraafplaats. Ze vertrekt rond de Sint-Fredeganduskerk en strekt zich verder uit langs de Lakborslei. Deze begraafplaats is een klassiek voorbeeld van stedelijk gestructureerd landschapskerkhof ingedeeld in perken en geconcipieerd rond een centrale as, de zogenaamde Christusweg. Net als op het Schoonselhof kregen heel wat prominente Antwerpenaren hier een laatste rustplaats. Door de sluiting van kerhoven binnenin de stad (1784) werden talloze Antwerpse prominenten hier begraven. Deze begraafplaats bevat heel wat funeraire architectuur en -beeldhouwkunst uit de voorbije eeuwen. Het gedeelte nabij de kerk werd in 1976 beschermd als landschap omwille van het algemeen belang.

Deze studie bestaat uit de opmaak van een analyse, een droomfase, een afstemmingsfase en visieontwikkeling, dat voldoet aan het programma van eisen, opgesteld door stad Antwerpen. Het eindresultaat is een masterplan, dat rekening houdt met een efficiënt en aantrekkelijk ruimtegebruik, met aandacht voor de erfgoed- en natuurwaarden en de integrale toegankelijkheid, zal een duurzame toekomst en transitie van de begraafplaats verzekeren. Dit in samenhang met de ruimere context, het stedelijk woonweefsel, het toekomstig Schijnpark ... Het creëren van ruimte, de omvorming naar onderhoudsvriendelijke beplanting en optimalisatie van de paden vormen een essentieel onderdeel van het nieuwe ontwerp. Deze toekomstvisie geeft handvaten voor een verdere ontwikkeling van de voormalige begraafplaats. Dit masterplan bevat de nodige informatie om concrete stappen naar een effectieve realisatie van het gewenst toekomstbeeld te zetten, rekening houdend met korte en lange termijn doelstellingen.

Het proces van deze studie belicht volgende facetten;

- Analyse
- Ontwerpend onderzoek
- Masterplan
- Actieplan

OMGEVING
LANDSCAPE ARCHITECTURE . URBANISM

OPDRACHTGEVER

District Deurne
M. Dequeeckerplein 1
2100 Deurne

OPDRACHTHOUDERS

OMGEVING cv
Uitbreidingstraat 390
2600 Berchem – Antwerpen
t 03 448 22 72
www.omgeving.be

CONTACTPERSOON voor deze opdracht is Hans Druart, projectbeheerder.
Hij is te bereiken op het nummer 03.448.22.72 of via mail: hans.druart@omgeving.be

INHOUD

VOORWOORD3

I	INLEIDING	6	7	WAARDEBEPALING FUNERAIR ERFGOED	25
1	SITUERING	6	8	UITGANGSPUNTEN	27
2	KADASTRAAL OVERZICHT	8	8.1	Het funeraire verleden als identiteit voor het park	27
3	JURIDISCHE CONTEXT	9	8.2	Structurele verankering binnen de ruimtelijke context	27
3.1	Gewestplan	9	8.3	Verhogen maatschappelijke meerwaarde	27
3.2	BPA Deurne dorp	10	9	ONTWERPEND ONDERZOEK	28
3.3	Bouwkundig erfgoed	10	9.1	Ontwerpend onderzoek: Sociale veiligheid	28
4	PLANOLOGISCHE CONTEXT	11	9.2	Ontwerpend onderzoek: Het funeraire verleden	32
4.1	Groenplan	11	9.3	Ontwerpend onderzoek: Structurele verankering	34
4.2	Biologische waarderingskaart	11	9.4	Ontwerpend onderzoek: Verhogen maatschappelijke meerwaarde	40
4.3	Nervenstudie	12	10	MASTERPLAN	46
4.4	Speelweefsel	12	10.1	Het funeraire verleden	46
4.5	Bevraging programma Ringpark Het Schijn	13	10.2	Structurele verankering: Padenstructuur	48
5	HISTORIEK	14	10.3	Structurele verankering: Toegangen	51
5.1	Historische kaart en schema ca. 1841	14	10.4	Structurele verankering: Sociale veiligheid	54
5.2	Historische kaart en schema ca. 1900	15	10.5	Maatschappelijke meerwaarde: Groenstructuur	55
5.3	Luchtfoto en schema ca. 1971	16	10.6	Maatschappelijke meerwaarde: Parkkamers	60
5.4	Luchtfoto en schema ca. 2003	17	10.7	Maatschappelijke meerwaarde: Gebruik	72
6	ANALYSE	20	10.8	Maatschappelijke meerwaarde: Meubilair	76
6.1	Luchtfoto en foto's huidige toestand	20	11	ACTIEPLAN	80
6.2	Analyse nabije omgeving	22	11.1	Het funeraire verleden	80
6.3	Mobiliteit en toegankelijkheid	23	11.2	Structurele verankering	80
6.4	Negatieve & positieve heatspots	24	11.3	Verhogen maatschappelijke meerwaarde	80

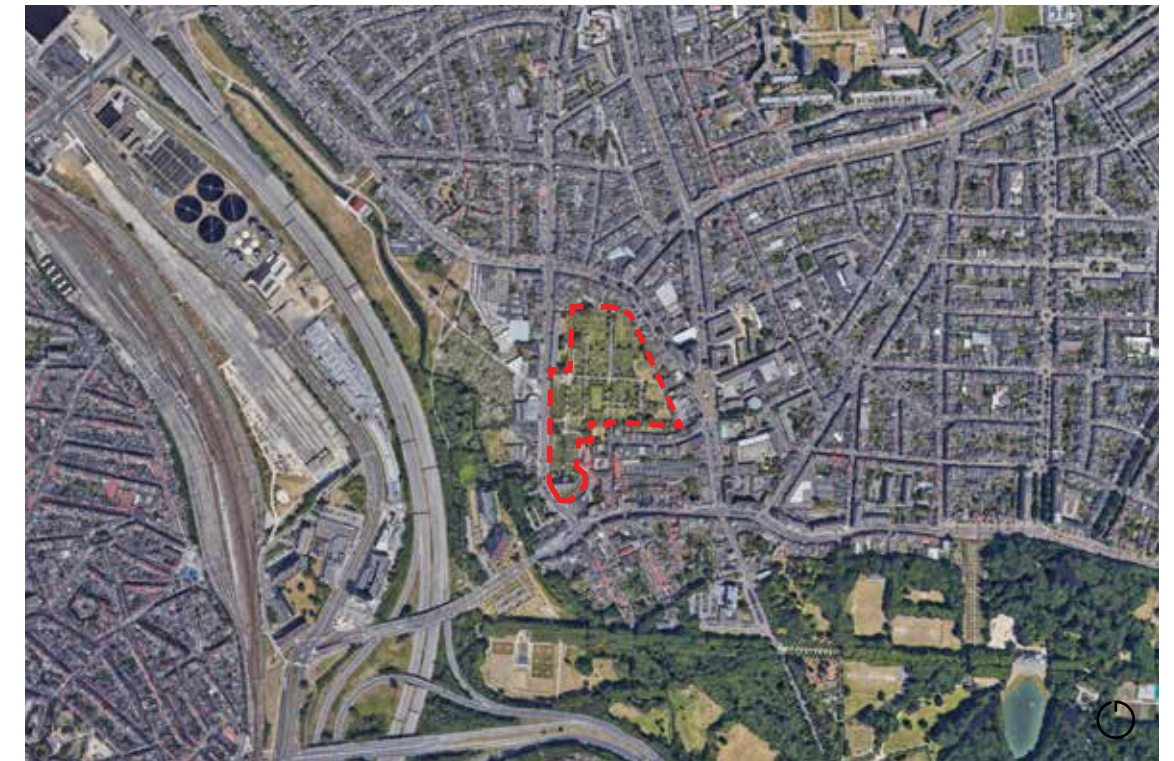
I INLEIDING

1 SITUERING

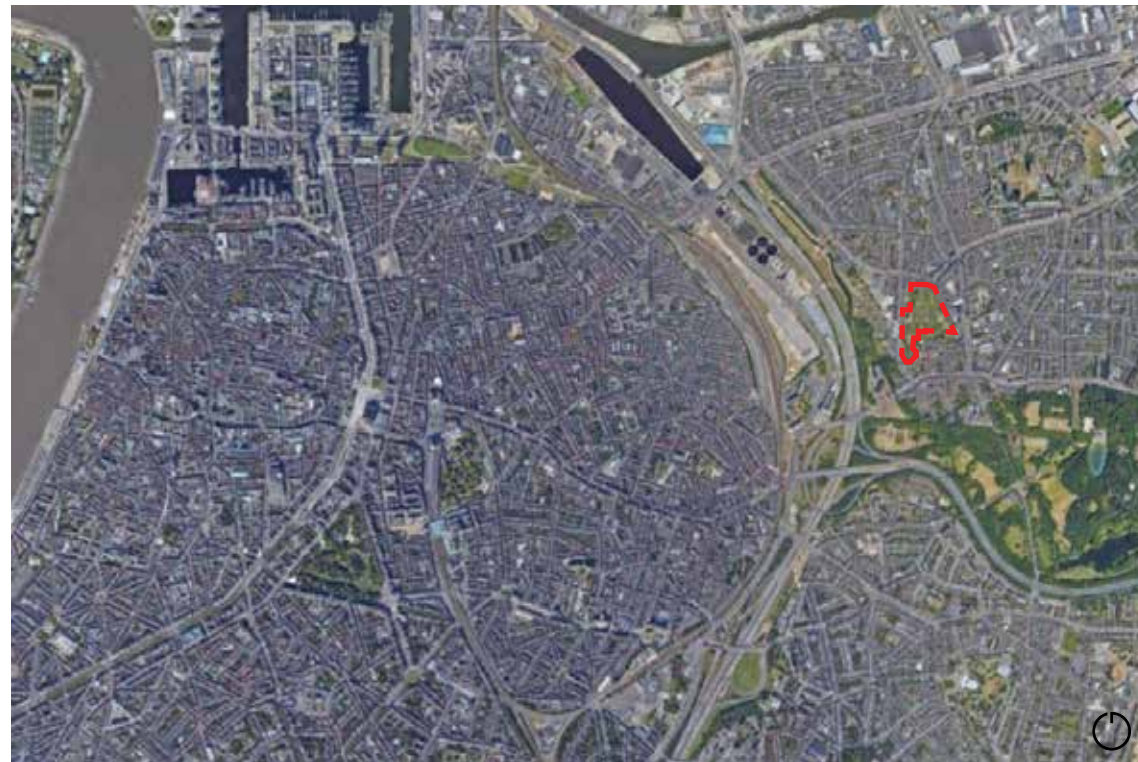
Deurne is een stadsdistrict van de stad Antwerpen. Het is gelegen in het oosten van de stad Antwerpen. Het district Deurne is het vierde grootste district en heeft het op een na grootste inwonersaantal van de stad Antwerpen (district Antwerpen heeft het grootste aantal inwoners).

Ten westen van het district Deurne ligt het Sint-Fredegandus kerkhof. De site is 5,6 hectare groot en ligt tussen het toekomstige Ringpark het Schijn en het Provinciaal Groendomein Rivierenhof. Het domein wordt in het noorden begrensd door de Te Couwelaarlei, in het oosten door de Frank Craeybeckxlaan en in het zuiden door de Lakborslei.

Het kerkhof is toegankelijk via 3 plaatsen; een in-en uitgang aan de Lakborslei, een in-en uitgang aan Bibliotheek Couwelaar aan de Frank Craeybeckxlaan en een uitgang aan de Hallershofstraat. Aan beide toegangen is er mogelijkheid tot parkeren.

Macro-situering begraafplaats Sint-Fredegandus (Bron: Orthofoto via www.earth.google.com)

Meso-situering begraafplaats Sint-Fredegandus (Bron: Orthofoto via www.earth.google.com)

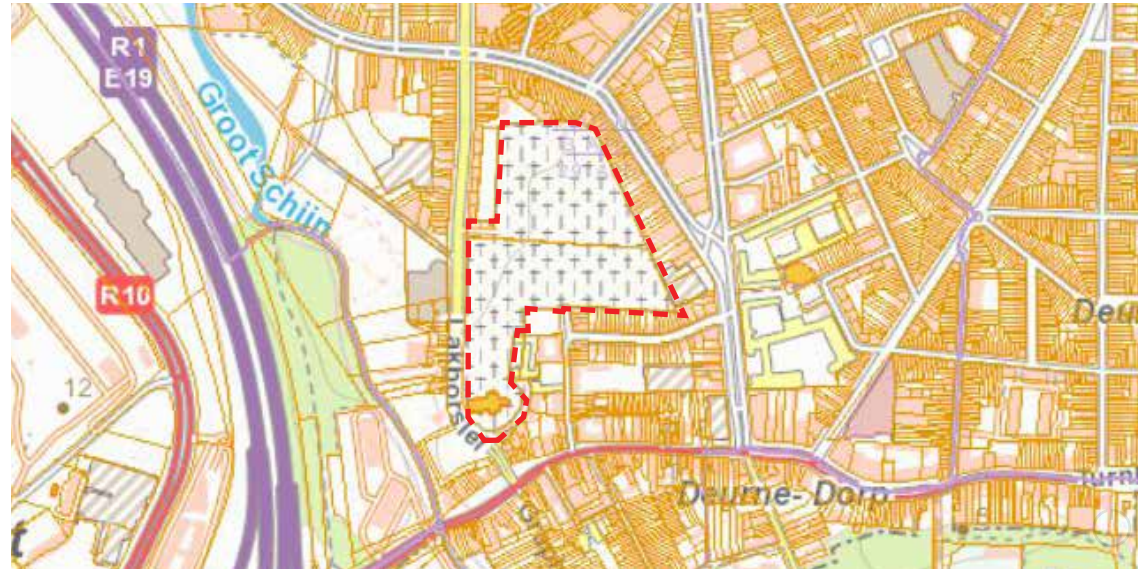

Micro-situering begraafplaats Sint-Fredegandus (Bron: Orthofoto via www.earth.google.com)

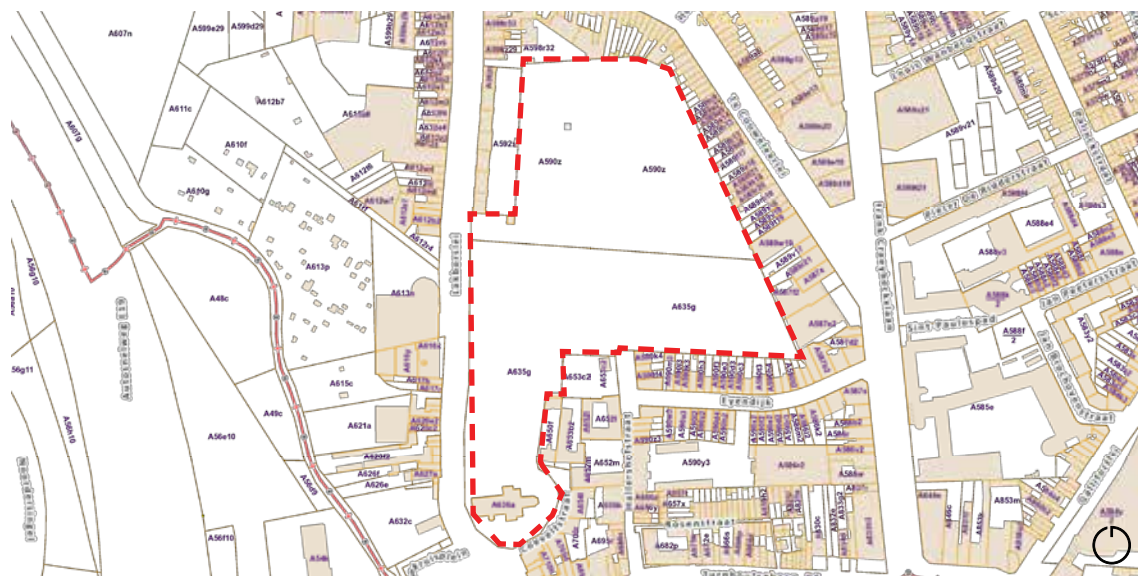
2 KADASTRAAL OVERZICHT

Gemeente: Antwerpen
 Afdeling: ANTWERPEN 29 AFD/DEURNE 3 AFD/
 Sectie: A
 Percelen: 0590/00Z000, 0635/00G000

Kadastraal percelenplan (Bron: CadGIS - eservices.minfin.fgov.be)

Het kadastraal percelenplan komt overeen met de dataset van het kadastraal percelenplan uit de kadastrale referentiedatabank CadGIS. Het kadastraal percelenplan is een van de elementen die deel uitmaken van de patrimoniale documentatie. Het wordt gedefinieerd als "de grafische voorstelling en verzameling op een plan van alle kadastrale planpercelen van het Belgische grondgebied". Een kadastraal planperceel is een deel van het Belgische grondgebied, geografisch afgebakend en geïdentificeerd door de Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie op het kadastraal percelenplan, dat overeenstemt met de oppervlakte op de grond van één of meer patrimoniale kadastrale percelen. Het Sint-Fredegandus kerkhof is opgesplitst in 2 percelen: 0590/00Z000, 0635/00G000.

Kadastraal percelenplan (Bron: CadGIS - eservices.minfin.fgov.be)

3 JURIDISCHE CONTEXT

3.1 GEWESTPLAN

Op het gewestplan Vlaanderen is de Sint-Fredegandus aangeduid als parkgebied. Het beschermd gedeelte ten zuiden van de begraafplaats wordt aangeduid als woongebieden met culturele, historische en/of esthetische waarde. De zone rondom het parkgebied wordt aangeduid als woongebied. In het Koninklijk besluit van 28 december 1972 betreffende de inrichting en de toepassing van de ontwerp-gewestplannen en gewestplannen worden deze zones als volgt omschreven:

-
Woongebieden
De woongebieden zijn bestemd voor wonen, alsmede voor handel, dienstverlening, ambacht en kleinbedrijf voor zover deze taken van bedrijf om redenen van goede ruimtelijke ordening niet in een daartoe aangewezen gebied moeten worden afgezonderd, voor groene ruimten, voor sociaal-culturele inrichtingen, voor openbare nutsvoorzieningen, voor agrarische bedrijven.
-
Woongebieden met culturele, historische en/of esthetische waarde
In deze gebieden wordt de wijziging van de bestaande toestand onderworpen aan bijzondere voorwaarden, gegrond op de wenselijkheid van het behoud.
-
Parkgebieden
De groengebieden zijn bestemd voor het behoud, de bescherming en het herstel van het natuurlijk milieu. De parkgebieden moeten in hun staat bewaard worden of zijn bestemd om zodanig ingericht te worden, dat ze, in de al dan niet verstedelijkte gebieden, hun sociale functie kunnen vervullen.
-
Gebieden voor dagrecreatie
De gebieden voor dagrecreatie bevatten enkel de recreatieve en toeristische accommodatie, bij uitsluiting van alle verblijfsaccommodatie.
-
Gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen
In deze gebieden is woongelegenheid toegestaan voor zover die noodzakelijk is voor de goede werking van de inrichtingen.

Gewestplan begraafplaats Sint-Fredegandus (Bron: www.geopunt.be)

3.2 BPA DEURNE DORP

Een bijzonder plan van aanleg is opgemaakt voor Deurne dorp. Het verschaft informatie over de bestemming en de inrichting van het dorpscentrum van Deurne. Het BPA wordt begrensd door het Rivierenhof, de Ring, het begraafpark Sint-Fredegandus, de Pieter De Ridderstraat, de Gallifortlei, de Leeuwendstraat en de Hooftvunderlei.

De zone rondom de Sint-Fredeganduskerk is aangeduid als parkgebied.

BPA Deurne Dorp (Bron: antwerpen.be)

3.3 BOUWKUNDIG ERFGOED

Beschermde cultuurhistorische landschappen: Parochiekerk Sint-Fredegandus: kerkhof
 Beschermde monumenten: Parochiekerk Sint-Fredegandus, Centraal bibliotheekgebouw met cultuuroederen
 Vastgesteld bouwkundig erfgoed: Sint-Fredeganduskerkhof, Monument Overleden Politieke Gevangenen, Grafmonument Nollet-De Clerck, Parochiekerk Sint-Fredegandus, Centraal bibliotheekgebouw

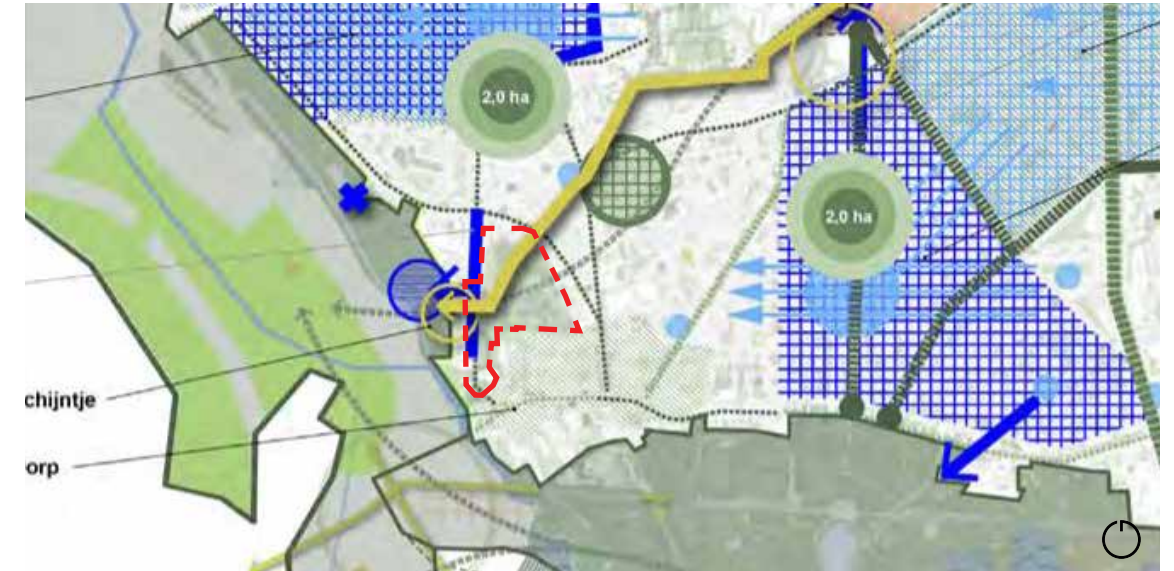

(Bron: geo.onroerenderfgoed.be)

4 PLANOLOGISCHE CONTEXT

4.1 GROENPLAN

De stad Antwerpen en het district Deurne maakten een visie op voor het groen in Deurne. Het Groenplan Deurne omvat een gewenste groenstructuur die verbindingen legt tussen bestaande groene plekken, concrete handvaten om kwalitatief te vergroenen. Het begraafplaats Sint-Fredegandus is in het Groenplan Deurne aangeduid als een belangrijke stapsteen in een groene verbinding tussen het groene landschap van de Bremweiden en het toekomstige ringpark Het Schijn.

Groenplan Deurne Visienota (Bron: antwerpen.be)

4.2 BIOLOGISCHE WAARDERINGSKAART

De biologische waarderingskaart geeft een indicatie van de aanwezige natuurwaarden zowel binnen als buiten het projectgebied. Ook met de aanwezigheid van belangrijke fauna-elementen is rekening gehouden. Op het Sint-Fredegandus kerkhof zelf zijn geen biologisch waardevolle entiteiten aanwezig. Delen van het Provinciaal Groendomein Rivierenhof en het toekomstig Ringpark Het Schijn zijn wel gecatalogeerd als biologisch waardevol tot zeer biologisch waardevol.

Desondanks het voormalig kerkhof niet als 'waardevol' is opgenomen op de biologische waarderingskaart bevat het wel enkele ecologisch zeer waardevolle elementen. Zo werd in de periode 2009-2021 door bryoloog Juul Slembrouck een analyse uitgevoerd op korstmossen. Dit wees uit dat er enkele unieke soorten op de natuurstenen graftekens terug te vinden zijn. Meer informatie hierover is terug te vinden op <https://grafzerkje.be/nieuwsbrief/51/artikel/81> of <https://issuu.com/natuurpunt/docs/plantaardignieuwsbrief32010>.

Biologische waarderingskaart (Bron: www.geopunt.be)

4.3 NERVENSTUDIE

Vanuit de werkateliers voor de opmaak van het voorontwerp van Ringpark Het Schijn is er een oefening opgemaakt welke route richting het Ringpark veiliger ingericht moet worden. Er is ook gekeken naar onveilige punten rondom het park. De begraafplaats Sint-Fredegandus komt hieruit als de meest gewenste verbinding vanuit Deurne Noord.

Overzichtkaart nervenstudie Ringpark Het Schijn

4.4 SPEELWEEFSEL

Een speelweefselplan is een netwerk van autoluwe of autovrije fiets- en looproutes in een bepaalde buurt of wijk, aangevuld met 'speelimpulsen' onderweg. In Deurne werd een speelweefselplan opgemaakt voor de buurten Deurne Dorp-Expo, Gallifort-Ter Rivieren, Venneborg, Wim Saerens, Ertbrugge-Zwarte Arend. Dit plan werd opgemaakt tussen januari 2017 en mei 2018. Belangrijk was de inspraak van kinderen tijdens de opmaak van dit plan. Tijdens de verschillende fases kregen 762 kinderen de kans om hun mening over dit speelweefsel te geven. Door Sint-Fredegandus lopen 2 kindvriendelijke routes die het Ringpark Het Schijn met de verschillende speelzones in Deurne Noord verbinden.

Speelweefselplan Deurne (Bron: antwerpen.be)

4.5 BEVRAGING PROGRAMMA RINGPARK HET SCHIJN

In het kader van de ontwikkeling van het Ringpark Het Schijn werd een brede bevraging uitgevoerd van omwonenden. Uit deze bevraging kunnen enkele belangrijke conclusies meegenomen worden in functie van de toekomstige inrichting en het beheer van Sint-Fredegandus.

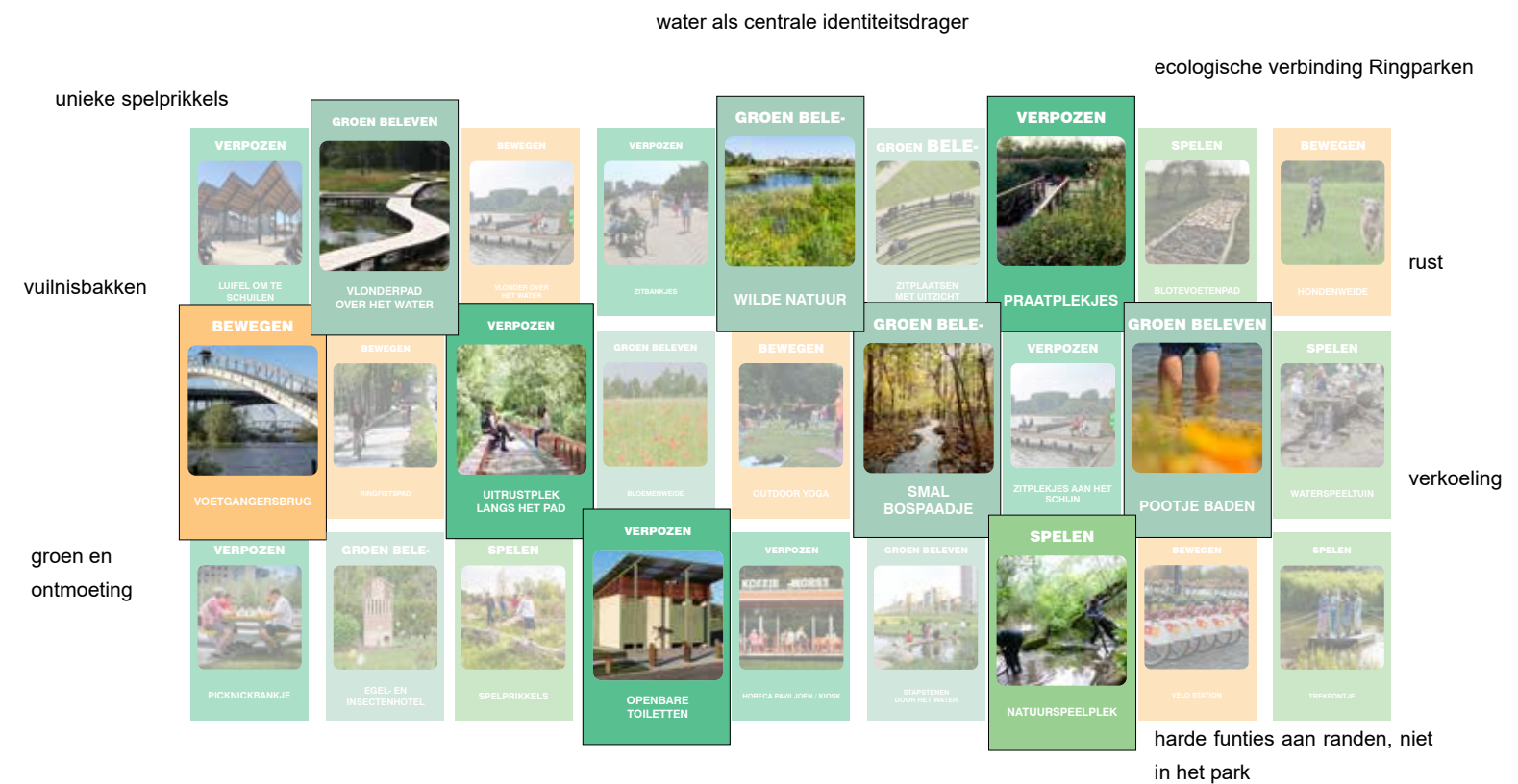
Uit de bevraging kwamen volgende elementen naar boven:

Mogelijke quick-wins:

- hondenloopweide
- pottentuinen
- picknickplek / picknickbanken
- zitbanken voor volwassenen
- open grasvlakte om te spelen
- vuilnisbakken
- voldoende overzicht en verlichting
- natuureducatie

Lange termijn:

- speelplek voor 12+
- plek om te schuilen
- aparte paden voor fietsers en wandelaars
- sportplek
- open lucht cinema

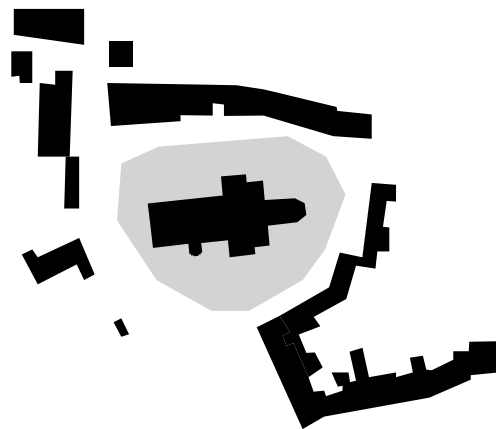
5 HISTORIEK

5.1 HISTORISCHE KAART EN SCHEMA CA. 1841

De eerste cultusplaats op de site van de kerk dateert mogelijks reeds van voor de 9de eeuw. In 836 werd de eerste kerk vernield door Noormannen (Vikings). Begin 16e eeuw werd de tweede vervangen door een grotere. Op 2 maart 1579 vond de 'Slag van Deurne' plaats tussen de katholieke Spanjaarden en de protestantse Staatsen, waarbij de kerk en het dorp verwoest werden. In de eerste helft van de 17e eeuw werd dan de huidige laatgotische driebeukige kerk opgetrokken in typische regionale baksteen met banden van witte zandsteen. Aanvankelijk was de kerk toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw. Pas vanaf het einde van de 15e eeuw wordt er melding gemaakt van een echte cultus rond Sint-Fredegandus. Er werd een broederschap opgericht en processies gehouden. Op de 16e-eeuwse gravure over de Slag om Deurne kunnen we reeds begravingen rond de kerk situeren in wat we letterlijk het 'kerkhof' kunnen noemen. Zoals gebruikelijk in deze eeuwen werden religieuzen, edellieden en rijke burgers binnen in de kerk begraven. Tussen Kerstmis 1563 en 1793 werden 13.776 begrafenissen geteld waarvan 1450 in de kerk. Met het edict van 23 juni 1784 verbood Jozef II, keizer van Oostenrijk en van de Nederlanden, het begraven binnen de kerkgebouwen. Er was geen ruimte meer beschikbaar en de stoffelijke resten werden soms vlak onder de vloer bijgezet. Er ontstond besmettingsgevaar en geurhinder.

Atlas der Buurtwegen 1841 (Bron: www.geopunt.be)

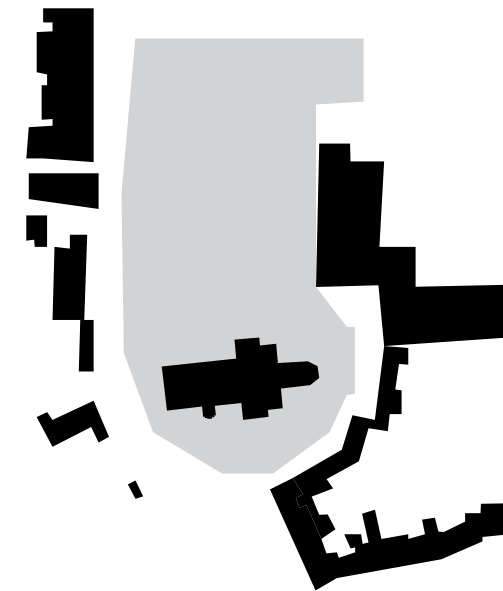
schema situatie rond 1841

5.2 HISTORISCHE KAART EN SCHEMA CA. 1900

Met het decreet van 23 prairial XII (12 juni 1804) vaardigde Napoleon Bonaparte het verbod uit te begraven rondom de kerken in de steden. Antwerpen diende zijn belangrijkste kerkhoven te sluiten. Dit had als gevolg dat Sint-Fredegandus als landelijke begraafplaats veranderde in het uitverkoren kerkhof van de Antwerpse burgerij. In 1885 werd het kerkhof te klein en werd het vergroot door de aankoop van gronden en 12 huizen langs de Schoolstraat (Coeveltstraat) en later, in 1894 en in 1900 langs de Kerkstraat (Lakborslei). Het gemeentebestuur verdubbelde eveneens de kostprijs van een concessie. Grote namen uit het politieke, sociaaleconomische, religieuze en culturele leven van Antwerpen tussen 1850 en 1920 vonden hier hun laatste rustplek. De eeuwigdurende concessie werd wel geapprecieerd, omdat het hen de mogelijkheid gaf een fraai uitgewerkt, monumentaal graf op te richten met oog voor detail, symboliek, materiaalkeuze en inplanting.

Kaart van België 1904 (Bron: www.cartesius.be)

schema situatie rond 1900

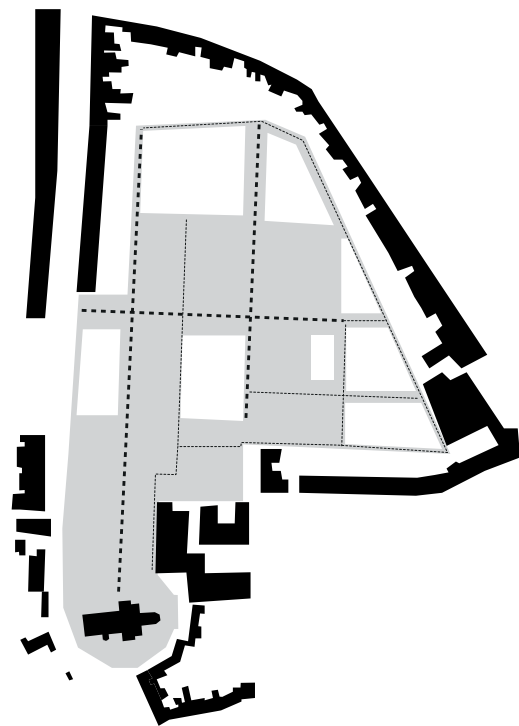

5.3 LUCHTFOTO EN SCHEMA CA. 1971

De provinciale geneeskundige commissie raadde het gemeentebestuur aan om aan de rand van Deurne een nieuwe begraafplaats op te richten. De belasting en de verkoop van concessies was een bron van inkomsten voor de gemeente. Doorheen de jaren volgden verschillende uitbreidingen. Zo evolueerde het pittoreske kerkhof tot een echte begraafplaats. Na de Eerste Wereldoorlog verdween geleidelijk het groen karakter van Deurne. De band van gegoede Antwerpse families met het landelijke Deurne ging stilaan verloren. Het verval van de begraafplaats begon heel geleidelijk. De bescherming als landschap in 1976 veranderde daar weinig aan. In 1989 sloot de begraafplaats, met uitzondering van het beschermd gedeelte.

Orthofoto 1971 (Bron: www.geopunt.be)

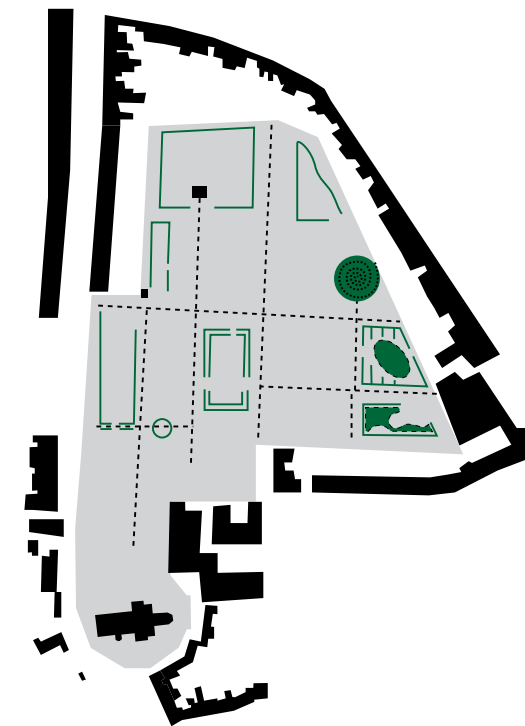
schema situatie rond 1971

5.4 LUCHTFOTO EN SCHEMA CA. 2003

In 1975 verzocht Turninum om bescherming van het oudste gedeelte, het besluit volgde in 1976. In 1993 werd het kerkhof heraangelegd als 'begraafpark' naar een ontwerp van buro voor vrije ruimte uit Gent. Het uitgangspunt was om de begraafplaats levendiger te maken door in parkkamers bepaalde elementen te gaan voorzien zoals een verhoogd prieel, een kindertheater, een irissentuin en een tumulus. Dit ontwerp was een voorloper in Vlaanderen van vergroening van begraafplaatsen en inrichting van parkbegraafplaatsen. Verschillende structuren en elementen uit deze tijdslaag hebben hun waarde in het hedendaags gebruik, maar ook in de historische gelaagdheid van de plek zelf.

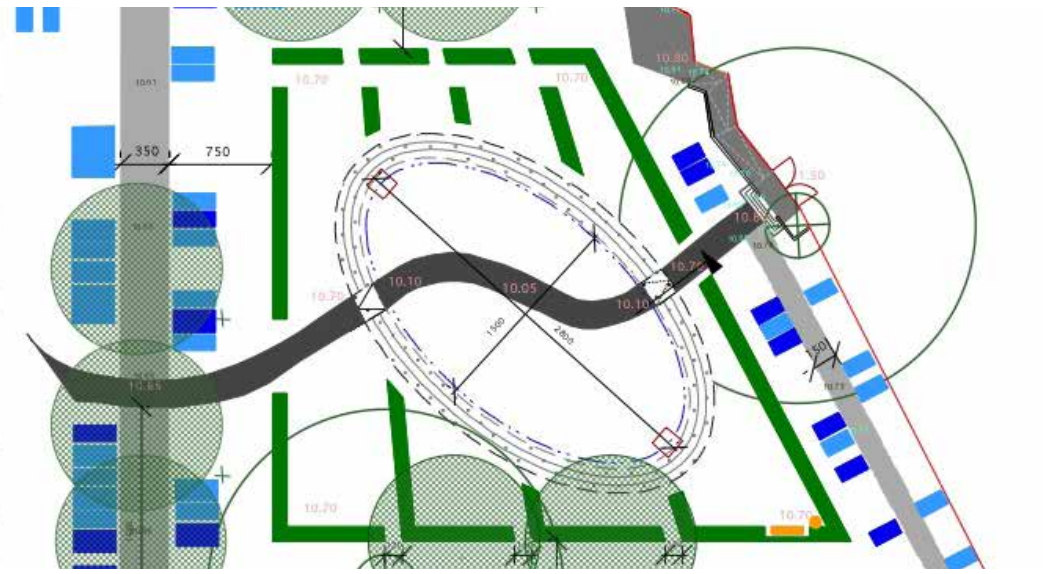

Orthofoto 2003 (Bron: www.geopunt.be)

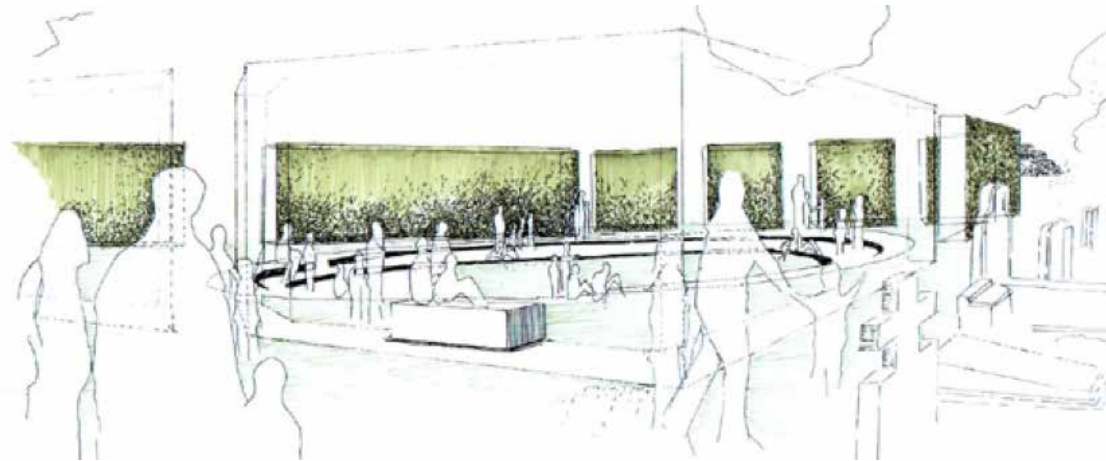

schema situatie rond 2003

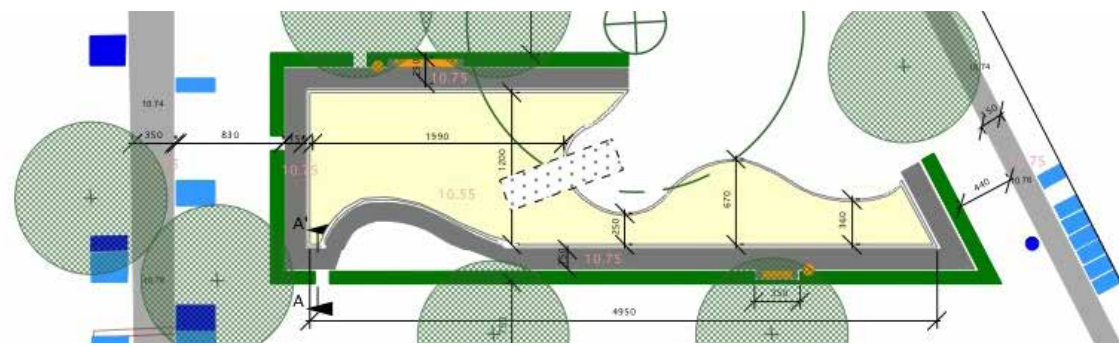

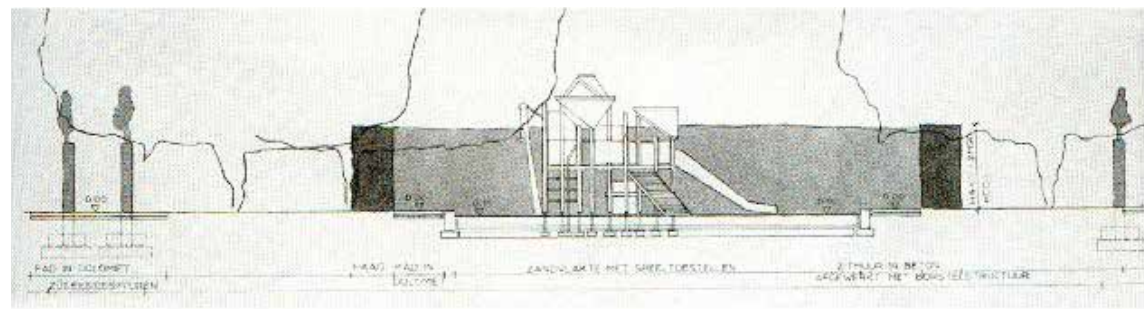
grondplan "Lovertheater"

simulatiebeeld "Lovertheater"

grondplan Irristuin met speeltoestel

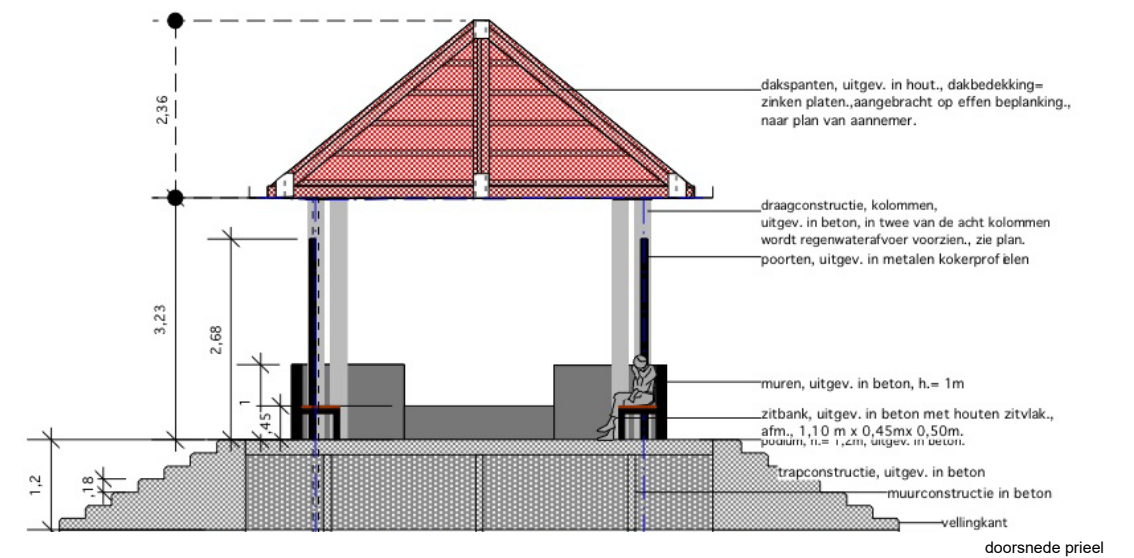
voorstel doorsnede Irristuin met speeltoestel

grondplan Sint-Fredegandus

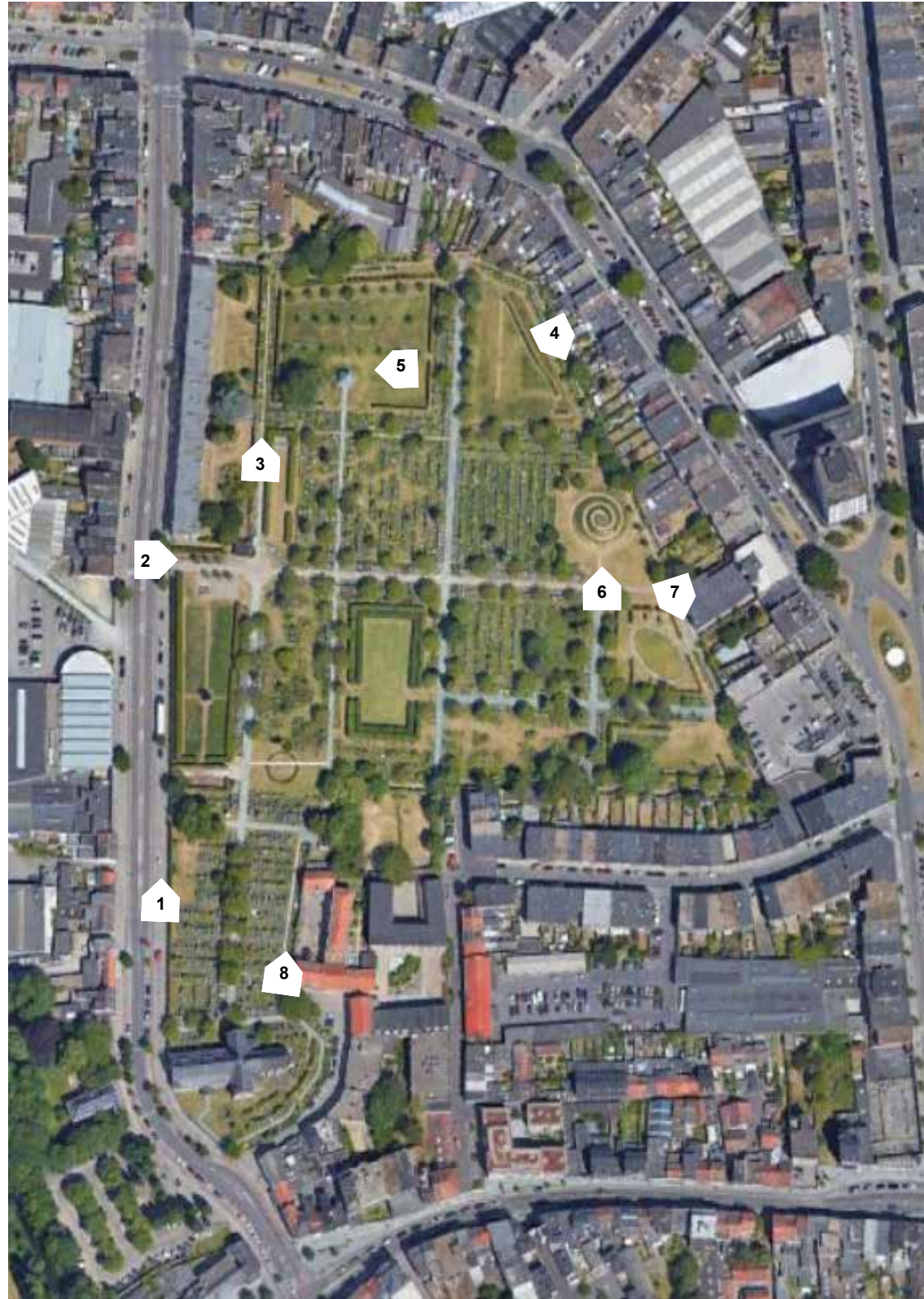
simulatie Sint-Fredegandus

6 ANALYSE

6.1 LUCHTFOTO EN FOTO'S HUIDIGE TOESTAND

luchtfoto met foto opnamepunten

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4

Foto 5

Foto 6

Foto 7

Foto 8

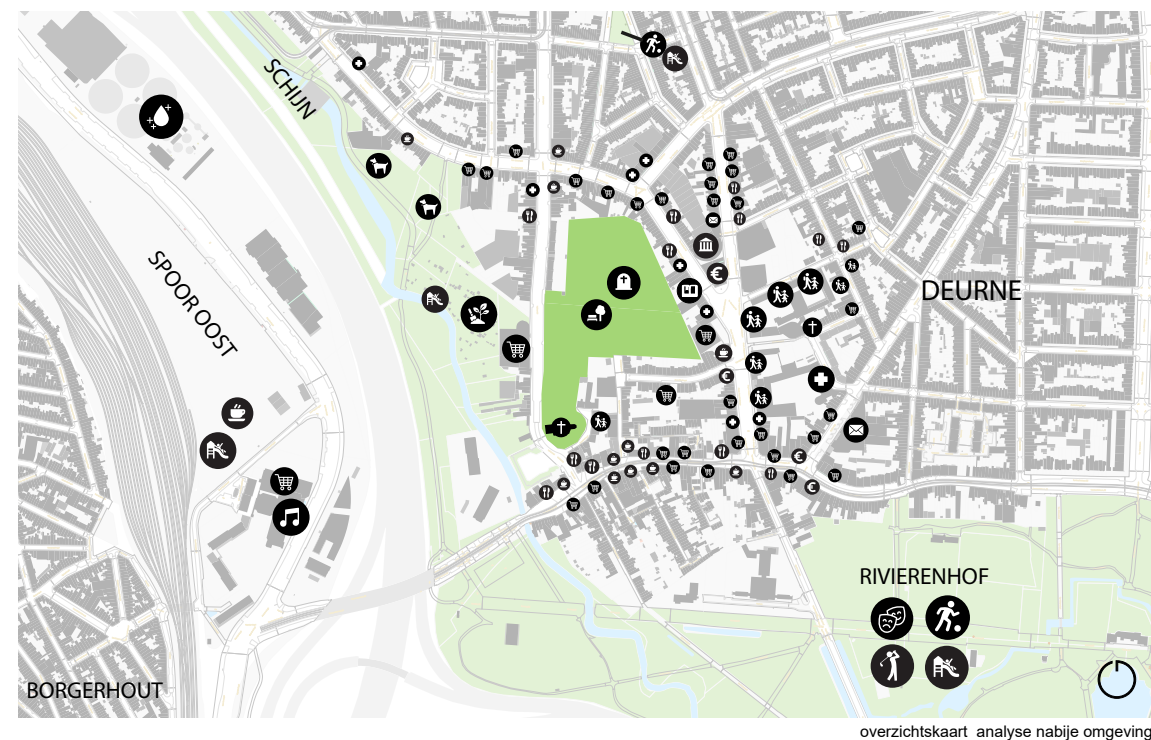
6.2 ANALYSE NABIJE OMGEVING

Ten Zuiden van de begraafplaats vinden we naast bebouwing vooral ook detail handel in de Turnhoutsebaan en Deurne Dorp. Het Provinciaal Groendomein Rivierenhof zorgt voor de aanwezigheid van verschillende recreatieve mogelijkheden voor de inwoners van Deurne en omstreken. Het omvat een oppervlakte van 132 ha en is daarmee het grootste park in de stad Antwerpen. Een deel van het park is recreatief ingericht voor wandelaars en sporters. Zo zijn er voetbalvelden, tennisvelden, korfbalvelden en petanquevelden aanwezig. Op educatief en cultureel vlak biedt dit park een kinderboerderij, verkeerstuin en een openluchttheater. Verschillende wandelingen lopen doorheen het domein.

In het Westen zal het toekomstig Ringpark het Schijn voor meer groen en voor een betere waterbuffering zorgen. De Schijnvallei en het Schijn spelen de hoofdrol in dit Ringpark. De rivier wordt vertakt en wordt opnieuw helemaal bovengronds gelegd met twee eilanden en glooiende oevers. De bestaande toegangen tot het park worden buurtpleinen en een overkapping aan Hof ter Lo verbindt Deurne en Borgerhout voor fietsers en voetgangers. Op het parkeiland kan je gaan wandelen, spelen of rustig genieten langs het water. Het tweede eiland staat volledig in het teken van de natuur en is enkel bereikbaar langs een vlonderpad. Op termijn wordt de hele Schijnvallei achter de Ten Eekhovewei een oase van groen om rustig te kuieren langs het water.

Ten Noorden bevinden zich de woonwijken Ten Eekhove, Conforta en Kerkeveld - Bosuil.

Ten Oosten ligt de Frank Craeybeckxlaan in de wijk Deurne-Dorp - Expo waar verschillende retail winkels en scholen bevinden.

6.3 MOBILITEIT EN TOEGANKELIJKHEID

Een Oost-West verbinding, verbindt de wijk Ten Eekhove met de wijk Deurne-Dorp - Expo. Deze as wordt zowel door voetgangers als fietsers gebruikt. In de huidige situatie zijn er in totaal 7 toegangen:

1. De hoofdingang aan de Lakkorslei;

Deze toegang ligt op de belangrijke Oost-West verbinding. Deze poort wordt geautomatiseerd geopent en gesloten tijdens openingsuren van de begraafplaats. Tijdens de wintertijd van: van 8.00 tot 17:30 uur en tijdens de zomertijd van 8.00 tot 20.00 uur. Het betreft een dubbele kantelpoort in ijzerwerk, opgehangen aan 2 betonnen pilaren.
2. Aan de Lakkorslei, thv garage Dex;

Deze toegang is een diensttoegang voor ophaal groenafval en toegang voor aannemers. Deze poort is niet geautomatiseerd. Het betreft een dubbele kantelpoort in ijzerwerk, die wordt gekenmerkt door 4 ijzeren pilaren die de indruk geven dat dit een belangrijke toegang is.
3. Aan de Lakkorslei, thv de doorsteek tussen de kerk en het beschermd gedeelte;

Deze poort is niet geautomatiseerd, maar biedt mogelijkheden om d.m.v. automatisering een bijkomende leesbare doorsteek te organiseren. Het betreft een ijzeren toegangsdeur die opgaat in het hekwerk.
4. Aan de Lakkorslei, thv Rodekruisplein;

Ook deze toegang is een diensttoegang. Deze poort is niet geautomatiseerd. Het betreft een dubbele kantelpoort in ijzerwerk, die wordt gekenmerkt door 4 ijzeren pilaren die de indruk geven dat dit een belangrijke toegang is.
5. Aan de Coeveltstraat, thv de Chiro lokalen;

Deze poort is niet geautomatiseerd, maar biedt mogelijkheden om d.m.v. automatisering een bijkomende leesbare doorsteek te organiseren. Het betreft een ijzeren toegangsdeur die opgaat in het hekwerk.
6. Aan de Hallershofstraat (enkel een uitgang);

Deze doorsteek is gefaciliteerd met een ijzeren draaiport/tourniquet en is enkel een uitgang voor voetgangers. De toegang zit wat verscholen en is niet uitnodigend.
7. Aan de Te Couwelaarlei, thv de bib;

Ook deze poort wordt geautomatiseerd geopent en gesloten tijdens de tijdens de openingsuren van de begraafplaats. Tijdens de wintertijd van: van 8.00 tot 17:30 uur en tijdens de zomertijd van 8.00 tot 20.00 uur.

De geautomatiseerde poorten zijn in het verleden al een aantal maal ge vandaliseerd/geforceerd geweest tijdens sluitingsmomenten.

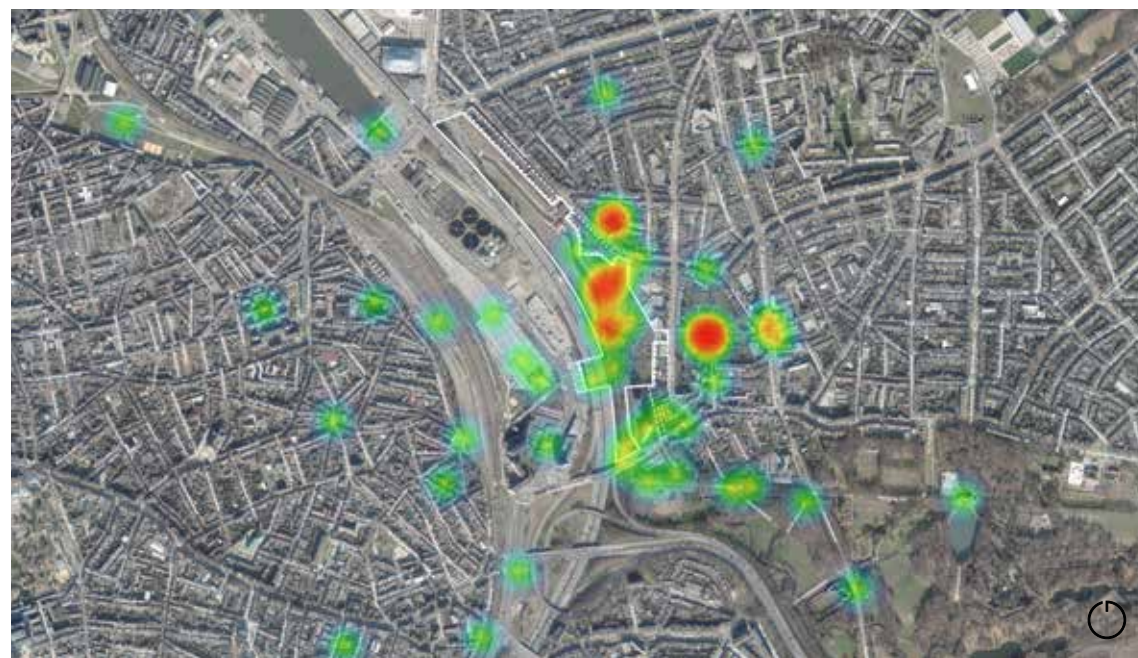
6.4 NEGATIEVE & POSITIEVE HEATSPOTS

Naar aanleiding van bewonersparticipatie voor Ringpark Het Schijn zijn er online bevragingen geweest. Een van de resultaten hieruit is een kaart waar bewoners zowel positieve als negatieve heatspots hebben aangeduid.

Uit de kaart met negatieve heatspots komt duidelijk voort dat de verbinding met het Sint-Fredegandus niet duidelijk en onzichtbaar is. Dit zowel ter hoogte van de Lakborslei als aan de Frank Craeybeckxlaan. Er wordt ook aangegeven dat het kruispunt hier onveilig aanvoelt voor fietsers en voetgangers. Het Sint-Fredeganduskerkhof zelf wordt als positieve heatspot aangegeven. Het wordt ervaren als een zeer mooie en rustige plek, die een grote potentie heeft om te verbinden met het Ringpark.

Negatieve heatspots

Positieve heatspots

7 WAARDEBEPALING FUNERAIR ERFGOED

Er is door de dienst Monumentenzorg van de stad Antwerpen een waardebeoordeling opgemaakt voor alle graven in het Sint-Fredegandus kerkhof. Deze waardebeoordeling werd (nog) niet bekrachtigd door het lokaal beleid, maar wordt door de diensten die instaan voor het beheer gehanteerd als leidraad. Deze waardebeoordeling is onderverdeeld in 3 categorieën.

Categorie 1 (geel gemarkeerd):

Graven zonder waarde. Deze graven zijn beeldverstorend. Ze zijn zo zwaar beschadigd dat ze niet meer herkenbaar zijn of ze zijn atypisch en zonder kunsthistorische waarde. Het kan ook zijn dat door het ontbreken van delen het graf niet meer leesbaar is. Graven op de binnenlijnen waarvan enkel de rug bewaard is kregen score 1.

Categorie 2 (oranje gemarkeerd):

Dit zijn de doorsnee graven binnen de context van het niet beschermde gedeelte van de Sint-Fredegandus begraafplaats. Het zijn eenvoudige grafmonumenten in herkenbare staat, zonder bijzonder kunsthistorische waarde. Meestal zijn ze in blauwe hardsteen en ongeveer 1,1 meter breed en gaat het om de combinatie van een deksteen en een stèle. Ze zijn voorzien van traditionele decoratiemotieven en het kapwerk is vakkundig uitgevoerd. Meestal terugkerende vormgeving, overgenomen uit modelboeken van steenkappers. Graven op buitenlijnen werden ooit als duurdere grafconcessies verleend en bevatten doorgaans meer belangrijk funerair erfgoed, waardoor ze als beeldbepalend worden beschouwd en ook de score 2 kregen.

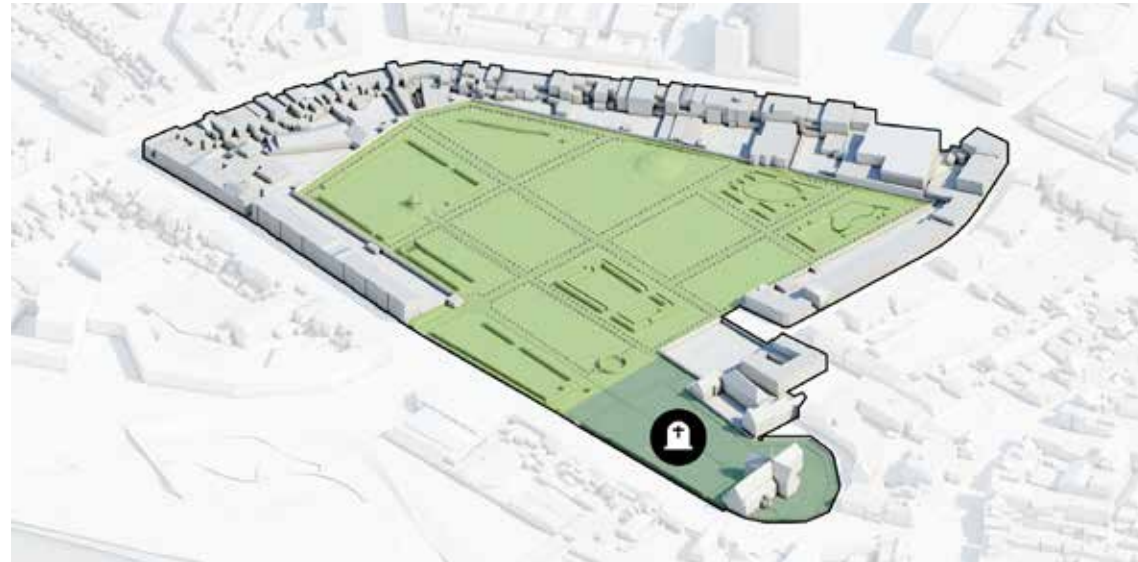
Categorie 3:

Dit zijn de graven die binnen de context van het niet beschermde gedeelte van de Sint-Fredegandus begraafplaats een bijzondere waarde hebben. Door een combinatie van meerdere van onderstaande factoren krijgt het graf op zich of in combinatie met het/de naastliggende graf/graven een hogere waarde.

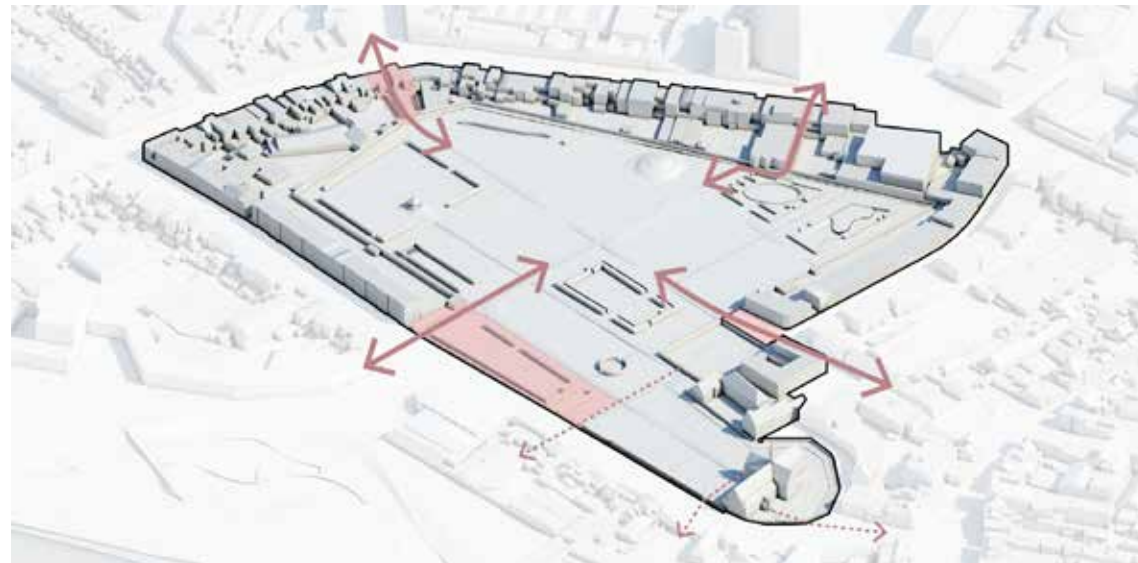

overzichtskaart . waardebeoordeling graven

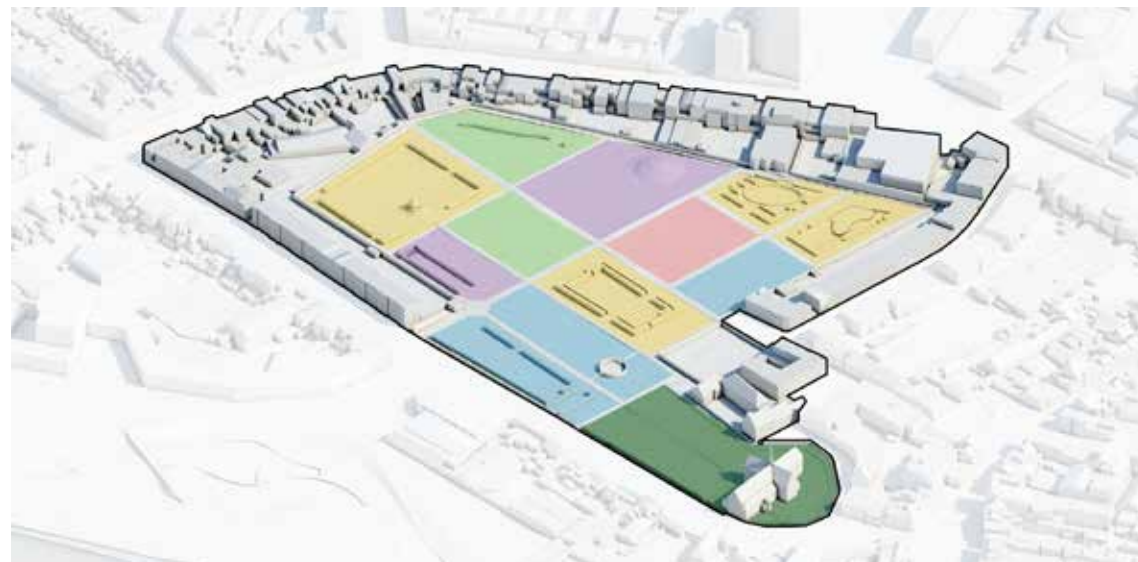

schema . uitgangspunt . het funeraire verleden als identiteit

schema . uitgangspunt . structurele ruimtelijke verankering

schema . uitgangspunt . maatschappelijke meerwaarde

8 UITGANGSPUNTEN

De visie op het toekomstig ontwerp en beheer van Sint-Fredegandus kan gebundeld en vertaald worden in drie uitgangspunten. Deze uitgangspunten bieden een antwoord op enerzijds een duurzaam beheer om de vastgestelde erfgoedwaarden in stand te houden en anderzijds de hedendaagse en toekomstige noden van de plek. Deze uitgangspunten vormen de schakel tussen het vooronderzoek (historische analyse en inventarisatie) en de specifieke beheerdoelstellingen voor de komende jaren. Ze vormen de basis voor de toekomstige inrichting, functie en gebruik van de plek.

8.1 HET FUNERAIRE VERLEDEN ALS IDENTITEIT VOOR HET PARK

In de transitie naar park wordt het funeraire verleden van de plek doordacht als een meerwaarde uitgespeeld. Het funerair verleden vormt de essentie van de identiteit van de plek, het vormt de intrinsieke waarde van de plek. Het funerair verleden wordt niet enkel gekenmerkt door de aanwezigheid van graftekens, maar ook door de opbouw van de begraafplaats. Sint-Fredegandus is met de orthogonale structuur een toonvoorbeeld van een negentiende eeuwse stedelijke begraafplaats. Niet enkel het beschermd gedeelte (donkergroen), maar ook de overige ruimte (lichtgroen), aangeduid als bouwkundig erfgoed, is vanuit het funerair oogpunt van groot belang. Daarnaast bevat ook het ontwerp uit 1993, van buro voor vrije ruimte, enkele belangrijke elementen en structuren die bijdragen tot de identiteit van de plek.

8.2 STRUCTURELE VERANKERING BINNEN DE RUIMTELIJKE CONTEXT

Sint-Fredegandus vormt een meer coherent ruimtelijk geheel met de omgeving. Er is aandacht voor de onderlinge relaties tussen de deelgebieden, toegankelijkheid en de leefbaarheid. Voetgangers en fietsers kunnen Sint-Fredegandus gebruiken als doorsteek, zodat zowel de mobiliteit als de sociale controle verbetert. Om een duurzame ruimtelijke verankering te garanderen is een focus op de fysieke en mentale toegankelijkheid, het optimaliseren van bestaande toegangen en het creëren van nieuwe toegangen in functie van het voorzien van leesbare doorsteken, essentieel.

8.3 VERHOGEN MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

Sint-Fredegandus wordt een beleefbaar park. In een samenhangende groenstructuur worden publieke en maatschappelijke functies verweven om de sociale waarde voor de omgeving te verhogen. In het kader van deze studie werd een screening uitgevoerd van mogelijke activiteiten. Sint-Fredegandus biedt heel wat mogelijkheden, zolang de nieuwe activiteiten geen afbreuk doen aan de rust binnen het geheel. Als uitgangspunt wordt gesteld dat iedere ingreep in het park een maatschappelijke meerwaarde dient te hebben.

9 ONTWERPEND ONDERZOEK

9.1 ONTWERPEND ONDERZOEK: SOCIALE VEILIGHEID

De manier waarop de omgeving is vormgegeven beïnvloedt de veiligheid en veiligheidsbeleving van mensen. In sommige situaties is het veroorzaken van overlast of het plegen van delicten praktisch onmogelijk, terwijl andere plekken criminaliteit als het ware uitlokken. Sociale veiligheid is een belangrijk aandachtspunt bij het ontwerpen en beheren van buitenruimte, en openbare ruimte. Het handboek "Veilig Ontwerp en Beheer: Sociale veiligheid in buitenruimten, gebouwen en woningen, Thoth, Bussum, Luten, I. (red.) (2008)" helpt om zich te verplaatsen in het gebruik en de beleving van gebruikers.

9.1.1 TOEGANKELIJKHEID

Toegankelijkheid kan worden beschreven als het gemak waarmee openbare ruimtes (paden, parkdelen, bestemmingen) kunnen worden bereikt, gebruikt en weer verlaten. Hoe hoger de toegankelijkheid, des te hoger de kans de verschillende gebruikersgroepen zich in deze ruimte zullen bevinden, des te hoger het niveau van informele sociale controle. Het is echter evenzeer niet wenselijk dat alle delen dezelfde hoge mate van toegankelijkheid kennen. Sommige delen zijn ingericht voor een hoge recreatieve druk of een groot aantal verplaatsingen. Anderen daarentegen zijn net meer gesloten en rustig om de ecologische balans te bewaren.

Voor Sint-Fredegandus betekent dit:

Door een nieuwe toegang te voorzien in het noorden alsook de drie andere toegangen te versterken en te benadrukken, verhoogt de toegankelijkheid van de site. De site zal zo de mogelijkheid hebben vier verschillende inkom types te krijgen, variërend van een open plein en groene inkom tot een overdekte en bredere toegangspoort. De bestaande gesloten poorten rond het beschermde gedeelte vormen daarnaast belangrijke ingangen om de rondgang in de Sint-Fredegandus begraafplaats te versterken.

9.1.2 VERBONDENHEID

De parameter verbondenheid neemt het padennetwerk onder de loep. Om verbondenheid na te gaan, wordt gekeken hoe snel men van een kleiner pad op een hoofdpad kan terecht komen. Goed verbonden paden zijn minder kwetsbaar voor onbedoeld gebruik.

Voor Sint-Fredegandus betekent dit:

Door de rasterstructuur als onderligger van het toekomstig ontwerp aan te wenden, kan een heldere en veilige verbinding gemaakt worden tussen de Lakborslei, de Ter Couwelaarlei, de Frank Craeybeckxlaan en de Turnhoutsebaan. Het maakt ook de veilige verbinding tussen Ringpark Het Schijn en Deurne. Door de verschillende verbindingen te maken met de omliggende straten, zijn er geen eindpunten binnenin de begraafplaats.

9.1.3 IDENTITEIT

De identiteit van het park wordt in belangrijke mate bepaald door de eenduidigheid. Het moet voor parkgangers duidelijk zijn welke status en functie de verschillende onderdelen van het park zijn en wie verantwoordelijk is over beheer. Volgende boodschap moet duidelijk gemaakt worden: alles is van iemand en niets is van niemand. Tot slot is ook aantrekkelijkheid een wezenlijk onderdeel van identiteit. Het karakter en de sfeer van een park zijn immers sterk afhankelijk van de mate waarin aandacht is besteed aan de (zichtbare) kwaliteit van de omgeving. Hoe aantrekkelijker een park wordt gevonden, hoe meer men geneigd zal zijn er zorg voor te dragen.

Voor Sint-Fredegandus betekent dit:

Om het historische en funeraire karakter van de Sint-Fredegandus begraafplaats te behouden, worden naast de duidelijke en zichtbare assenstructuur, ook een groot deel van de graven behouden. De rasterstructuur wordt versterkt door de graven langs deze assen te behouden. Hierdoor worden parkkamers gevormd die elk een eigen functie kunnen hebben. Naast de verschillende functies zullen ook verschillende beheermethoden een belangrijke factor worden voor de identiteit van de plek. De resterende graven kunnen verwerkt worden op een creatieve manier zodat ook deze op de locatie behouden kunnen blijven, echter in een andere vorm.

9.1.4 LEVENDIGHEID

Levendigheid in het park doet zich voornamelijk voor waar toegankelijkheid en verbondenheid hoog zijn. Levendigheid is voorts bepaald door een overlap van ruimtelijke potenties. Meer levendigheid leidt tot meer informele sociale controle, hetgeen leidt tot meer subjectieve én objectieve sociale veiligheid. In een levendig park vindt een betere mengeling plaats van omwonenden, bezoekers en passanten maar op vlak van leeftijd of gender. In een levendig park zal men als prettiger ervaren en zal men ook eerder geneigd zijn in te grijpen indien er iets mis gaat.

Voor Sint-Fredegandus betekent dit:

De nieuwe toegangen en het behoud van de rasterstructuur als uitgangspunten heeft als doel de levendigheid te verhogen. Meer mensen vinden hun weg naar het park. De ligging tussen verschillende grote banen zorgt voor een belangrijke punt waar dagelijks veel voet- en fietsverkeer doorheen kan gaan. De verschillende functies dienen eveneens bij te dragen aan de levendigheid van de plek. Zo kan er plaats zijn voor de scholen en jeugdbewegingen uit de omgeving. De vele open parkkamers bieden ook de plaats voor tijdelijke evenementen of pop-up activiteiten.

9.1.5 ZICHTBAARHEID

Zichtbaarheid kan begrepen worden als 'zien' en 'gezien worden'. Men voelt zich meer comfortabel indien men de omgeving goed kan overzien, en indien men zelf ook gezien kan worden. Afgesloten plekken of smalle straatjes kunnen bijvoorbeeld leiden tot een verhoogd onveiligheidsgevoel. Zichtbaarheid wordt bepaald door zichtlijnen, overzichtelijkheid en verlichting.

Voor Sint-Fredegandus betekent dit:

Door de geringe of slecht leesbare toegangen kent de Sint-Fredegandus begraafplaats momenteel een slechte zichtbaarheid. De gesloten rand naast de Lakborslei en vele de percelen rondom de begraafplaats zorgen ervoor dat de groene, open plek vandaag de dag verstopt zit. Het open stellen en leesbaar maken van de toegangen kunnen hier oplossingen voor zijn. Het knippen of verlagen van de hagen aan de Lakborslei kan hier een voorbeeld van zijn. Door andere bepaalde ingrepen kan de plek van buitenaf veel leesbaarder worden. Ook binnenin de begraafplaats kan de leesbaarheid versterkt worden door het overzichtelijke rasterstructuur met voldoende open zichten te verbeteren. Door de specifieke functies binnen elke parkkamer kan men zich goed oriënteren in het park. Om de zichtbaarheid bij schemer te verzekeren zal op de hoofdassen (de noord-zuid en oost-west bewegingen) verlichting toegevoegd moeten worden.

9.1.6 RUIMTELIJKE VEILIGHEID

De ruimtelijke veiligheid kan in het gedrang komen op plaatsen waar verschillende stromen elkaar kruisen. Waar verschillende stromen parallel lopen, maar elke stroom te weinig ruimte krijgt, kunnen gebruikersconflicten ontstaan.

Voor Sint-Fredegandus betekent dit:

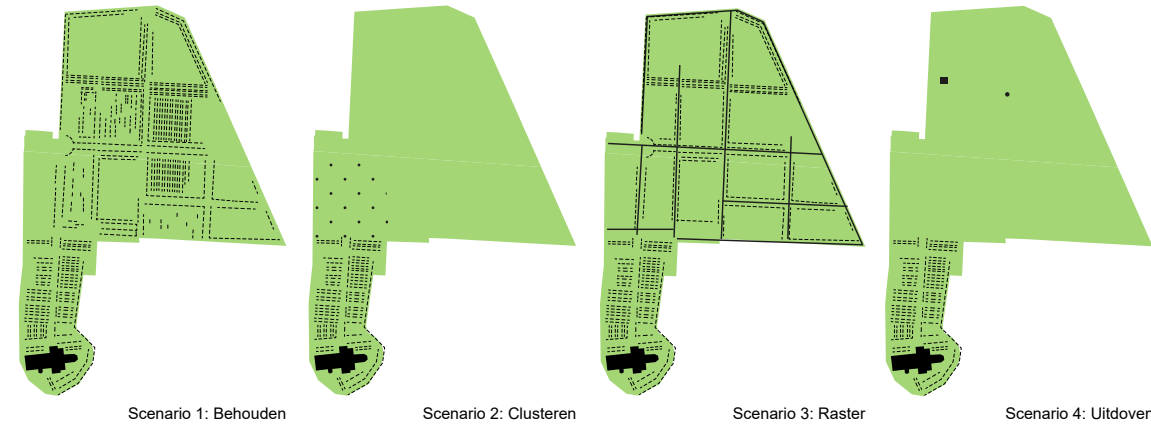
Het zichtbaar en open maken van de verschillende toegangen brengt verschillende stromen met zich mee. De noord-zuid en oost-west bewegingen zullen meer plaatsvinden bij realisatie van nieuwe toegangen. Het is hierbij noodzakelijk een veilige en duidelijke verharding te voorzien waar de voetgangers en fietsers zich zorgeloos kunnen voortbewegen door het park. De Sint-Fredegandus begraafplaats vormt zo een belangrijk connectiepunt tussen Deurne en Borgerhout. Gelet op de beperkte breedte van de paden in de huidige toestand en de aanwezigheid van de graftekens moet verder onderzocht worden of een eventuele ontubbeling van de wegverharding kan voorzien worden. Indien dit niet het geval is dient de fietser zijn snelheid aan te passen omdat hij de ruimte gelijkwaardig deelt met de andere parkgebruikers.

9.2 ONTWERPEND ONDERZOEK: HET FUNERAIRE VERLEDEN

Om het toekomstig beeld van het funerair verleden te bepalen werden er 4 scenario's onderzocht:

- Scenario 1 waarbij alle graven van categorie 1 en 2 behouden en onaangeroerd blijven;
- Scenario 2 waarbij alle waardevolle graven geclusterd worden in 1 zone, nabij het beschermd gedeelte;
- Scenario 3 waarbij alle waardevolle graven maximaal naar de randen gebracht worden;
- Scenario 4 waarbij enkel de beschermde monumenten en expliciet benoemd bouwkundig erfgoed overblijven.

Uit het overleg blijkt dat scenario 2 en scenario 4 geen optie zijn omdat het plots verwijderen van veel graven niet gewenst is. Ook is scenario 1 geen optie omdat het behouden van alle graven onveilige situaties veroorzaakt en het in stand houden van alle graven budgettair onmogelijk is. Consensus is dus om toe te werken naar scenario 3 en aldus parkkamers vorm te geven waarin maatschappelijke meerwaarde gecreëerd kan worden. Het wegnemen van niet waardevolle en onveilige graven dient geleidelijk aan te gebeuren. Belangrijk is om de graven die van slechte kwaliteit zijn en geen erfgoedwaarde hebben, systematisch te verwijderen zodat er geen onveilige situaties ontstaan op de site. Er zou dus gewerkt kunnen worden met een uitdoofscenario van de graven van categorie 1. Deze kunnen in een eerste fase verwijderd worden. Dit zijn de graven zonder kunsthistorische waarde en die binnen het historisch geheel beeldverstorend zijn.

Een tussenstap kan toegevoegd worden bij graven van categorie 2. Voor deze categorie is het aangewezen om een bijkomende waardebeoordeling uit te voeren met de nodige aandacht voor zowel het genealogisch aspect, als de iconografische elementen. Een belangrijk aandachtspunt bij deze graven is het detecteren van de graven die in het collectief geheugen van de Deurnenaren zitten. Alle overige graven kunnen dan in een volgende fase verwijderd worden. Via een peter- of meterschap kunnen eventueel ook particulieren, verenigingen of scholen de overige graven van categorie 2 (en categorie 3) onderhouden. Het zorgt voor de instandhouding van het graf of eventueel de restauratie ervan.

Er wordt gestreefd naar een evolutie van grijs naar groen. Aan de hand van een beslissingmatrix, gebaseerd op objectieve criteria, wordt beslist in welke graven geïnvesteerd wordt, welke behouden blijven en welke actief verwijderd worden. In de beheermatrix wordt het behoud van een graf beoordeeld aan de hand van het cultuurhistorisch belang ervan en de fysieke conditie (veiligheid).

Graftekens die als onveilig worden beoordeeld, worden weggehaald. Graftekens die niet als onveilig worden bestempeld worden in eerste instantie niet weggenomen. De eventuele afbraak van deze graftekens zal gepaard gaan met de herontwikkeling van de zones waarin ze liggen. De zones worden individueel bekeken en zo kan er vervolgens beslist worden welke graven moeten wijken. De negatieve perceptie van de afbraak kan dus opgevangen worden door het voorzien van een maatschappelijke meerwaarde.

Uitgangspunten zijn:

- Enkel grafmonumenten met enig cultuurhistorisch belang worden actief gerestaureerd.
- Veiligheid primeert: grafmonumenten die door hun staat risicovol zijn, worden afgebroken of gerestaureerd (als ze van cultuurhistorisch belang zijn).

Over het cultuurhistorisch belang:

De dienst monumentenzorg bepaalt in overleg met de heemkundige kring Turninum welke graven cultuurhistorisch waardevol zijn. De basis voor dergelijke inschatting werd reeds in 2016-17 opgemaakt.

Over de fysieke conditie:

Veiligheid van grafmonumenten is primordiaal; de veiligheid op het openbaar domein moet steeds gegarandeerd zijn voor alle doelgroepen. Mogelijke levensbedreigende risico's zijn o.a.:

- Het naar beneden vallen van ornamenten.
- Verpletteringsgevaar bij het omvallen van stèles.
- Het breken van grafstenen bij betreding (waarbij een been gekneld of afgeknakt kan worden).

De stabiliteit en veiligheid van het funerair patrimonium moet ingeschat worden door een bouwtechnisch ingenieur. Als hiervoor binnen de Stad geen capaciteit gevonden kan worden, wordt de initiële bouwtechnische inschatting best uitbesteed, zodat de beheerders deze inschatting als startbasis voor verdere opvolging kunnen gebruiken.

De beheermatrix leidt tot 4 mogelijke acties:

FYSIEKE CONDITIE VAN HET GRAF	MET CULTUURHISTORISCH BELANG	ZONDER CULTUURHISTORISCH BELANG
VEILIG	BEHOUD MET OPVOLGING	UITDOOFSCENARIO VOLGENS PLANNING
ONVEILIG	HERSTEL / INVESTERING	ONMIDDELIJKE AFBRAAK

9.3 ONTWERPEND ONDERZOEK: STRUCTURELE VERANKERING

Om een betere werking als park te verzekeren, is een focus op het verbeteren van de doorwaadbaarheid en het creëren van nieuwe toegangen en optimaliseren van bestaande uiterst belangrijk. Door een nieuwe toegang te voorzien in het noorden alsook de drie andere toegangen te versterken en te benadrukken, verhoogt de toegankelijkheid van de site. Het zorgt er voor dat mensen van de wijk het park gemakkelijk kunnen bereiken en dat het meer ingebed wordt in de wijk.

9.3.1 NOORD VERBINDING

Er zijn verschillende pistes mogelijk om de Noordelijke toegang te realiseren. Een doorgang over 1 perceel is de minimale optie. Omwille van zichtbaarheid, sociale veiligheid en toegankelijkheid is een doorgang over meerdere percelen sterk aangewezen. Deze doorgang kan ook gerealiseerd worden met een onderdoorgang over 1 of meerdere percelen waardoor er eveneens een economische meerwaarde ontstaat. Dit kan stapsgewijs uitvoert worden: 1st een perceel aankopen om doorgang te maken op korte termijn en daarna bijkomende percelen verwerven om de noordelijke verbinding aangenamer te maken door bijvoorbeeld een inkomplein te voorzien. De zoekzone voor het creëren van deze doorsteek focust op de bestaande noord-zuid as die doorheen Sint-Fredegandus loopt.

Noordverbinding - Bestaande toestand

Noordverbinding - Doorgang over 1 perceel

Noordverbinding - Doorgang over 2 percelen

Noordverbinding - Onderdoorgang over 2 percelen

Van Luppenstraat . Antwerpen

referentie mogelijke integratie van kunstwerk

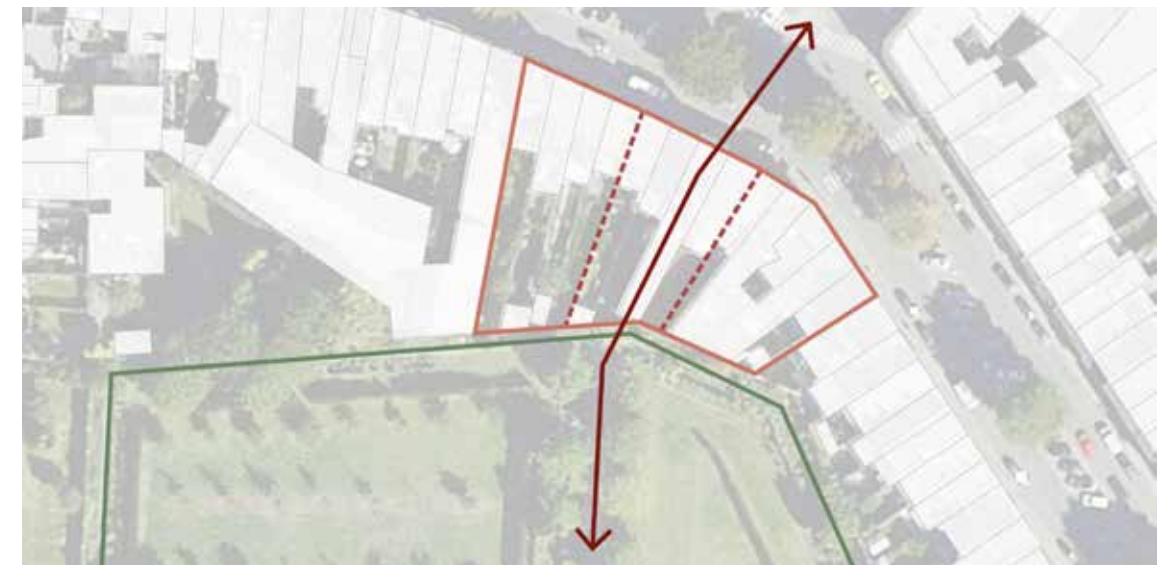

Turnhoutsebaan . Antwerpen

Standaertsite . Gent

Er zit ook een bepaalde flexibiliteit in de keuze van de percelen. De 4 percelen in het verlengde van de noordelijke doorsteek hebben prioriteit. 4 percelen links en 4 percelen rechts van de percelen met prioriteit hebben eventueel ook nog potentie om de ontwikkeling vorm te geven. AG Vespa heeft via de schattingsdienst van de stad een schatting laten opmaken van de percelen die interessant kunnen zijn om de doorgang te realiseren. Er wordt 300.000 euro per perceel geschat. Indien er (een deel) van de percelen terug bebouwd wordt en een onderdoorgang wordt voorzien, ontstaat er uiteraard een terugverdienmodel.

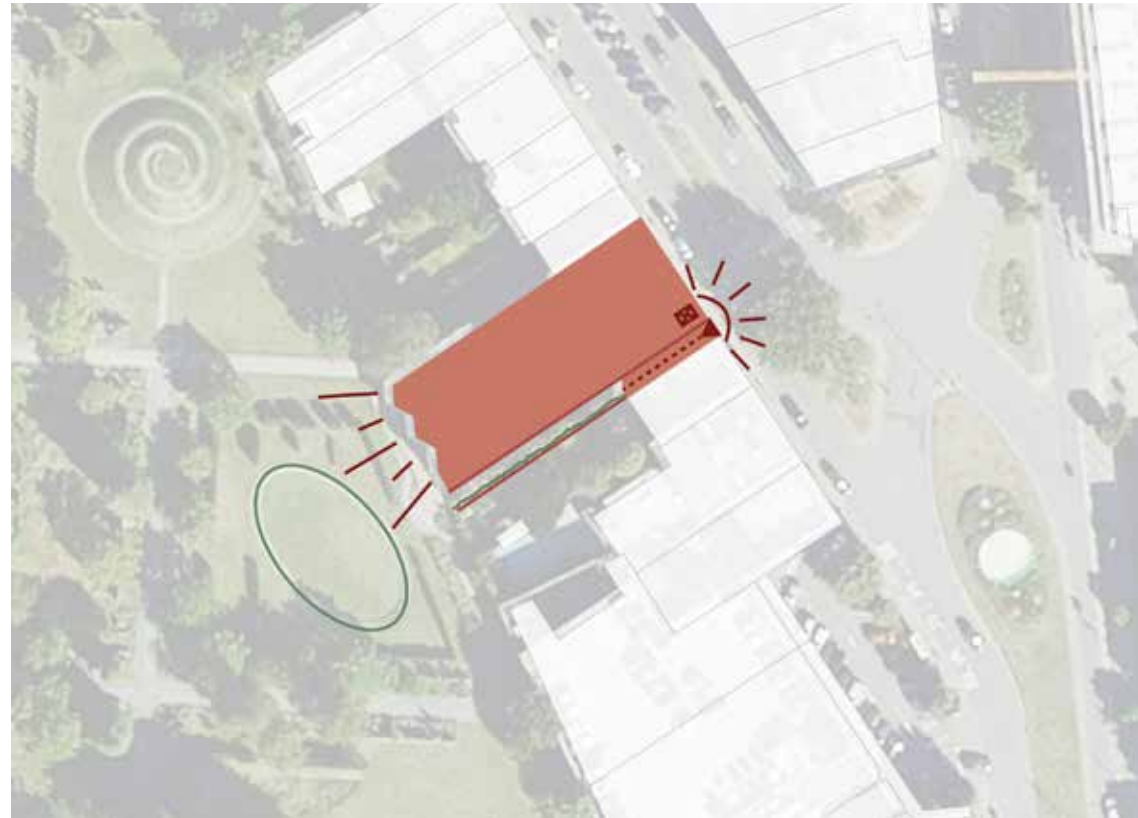

Noordverbinding . Schema met aanduiding van (centrale) zoekzone in functie van toekomstige doorsteek

9.3.2 OOSTVERBINDING

Voor de Oostelijk toegang zijn er verschillende pistes te bewandelen om de toegankelijkheid te optimaliseren. Gelet op de locatie is de meest ideale doorsteek, de bestaande doorsteek ter hoogte van de bibliotheek. Deze is het best geïntegreerd op de oost-west as doorheen het park. Ook zal de bib op korte termijn gerenoveerd worden en zal het zijn doorsteek naar het park opwaarderen. De werking van de bib kan een belangrijke katalysator zijn om gepaste activiteiten (mee) te organiseren binnen de contouren van het park en zo de maatschappelijke meerwaarde voor de omgeving te versterken. De bestaande fietsenberging en afvalberging die de doorsteek vandaag aanzienlijk versmalt en een slordige indruk geeft zal verwijderd worden. De inkom van de bib aan de Frank Craeybeckxlaan zit vandaag wat verscholen en zal in de toekomst ook een aangename verblijfsplek worden die uitnodigt om de bib en het park te bezoeken. Signalisatiebordjes en verlichting worden geplaatst om de ingang naar de bib en naar het park te verduidelijken. Idealiter wordt er een inkomzone aan de kant van het park voorzien en worden ramen naar het park gericht.

Oostverbinding . schema doorsteek bib

Oostverbinding . doorsteek bib . bestaande situatie

Oostverbinding . doorsteek bib . Voorbeeld

Oostverbinding . doorsteek Lidl . bestaande situatie

doorsteek Lidl . voorbeeld 1

doorsteek Lidl . voorbeeld 2

Er werd ook gekeken naar de potenties om een extra doorsteek te realiseren ter hoogte van Lidl. Lidl heeft namelijk plannen om zijn winkel te verbouwen. Er werd gekeken of een extra doorsteek voorzien kan worden om de toegankelijkheid en bereikbaarheid van het park te verhogen. Bovenstaand staan twee mogelijkheden voor volwaardige ruimtelijke doorsteek.

Momenteel liggen er plannen op tafel waar geen doorgang voorzien is. Aangezien er volop ingezet zal worden op de doorsteek via de bib, is een tweede doorsteek doorheen een gebouw niet nodig. De achtergevel heeft een sobere uitstraling waar 3 nooddeuren uit komen op de begraafplaats. De gesloten achtergevel speelt in op de reeds bestaande randen van Sint-Fredegandus, die worden gekenmerkt door de geslotenheid ervan. In functie van de eigenheid van de plek en uniformiteit van de randen is het aangewezen om de onderkant in een gelijkaardig materiaal terug op te trekken.

Op het aanzicht van de achtergevel wordt voorgesteld om delen van de gevel te bekleden met een net in functie van klimplanten. Voor dit project en eventuele toekomstige projecten waar de gevel hoger wordt voorzien is het aangewezen om over de volledige lengte een bekleding van de gevel te voorzien waarlang klimplanten kunnen groeien. Om in te zetten op biodiversiteit is het aangewezen om deze gevel ten volle natuurinclusief te ontwerpen. Dat wil zeggen dat er in de gevel aandacht gaan naar nestmogelijkheden voor vogels en dat er eventueel insectenhôtels geïntegreerd ontworpen worden. Dit zowel in de architectuur (materialen en specifieke constructies), als in de plantenkeuze tegen de gevel. De bib voorzien het plaatsen van bijenkasten op hun daktuin, een project wat eventueel aan elkaar kan gekoppeld worden.

voorgevel . Lidl

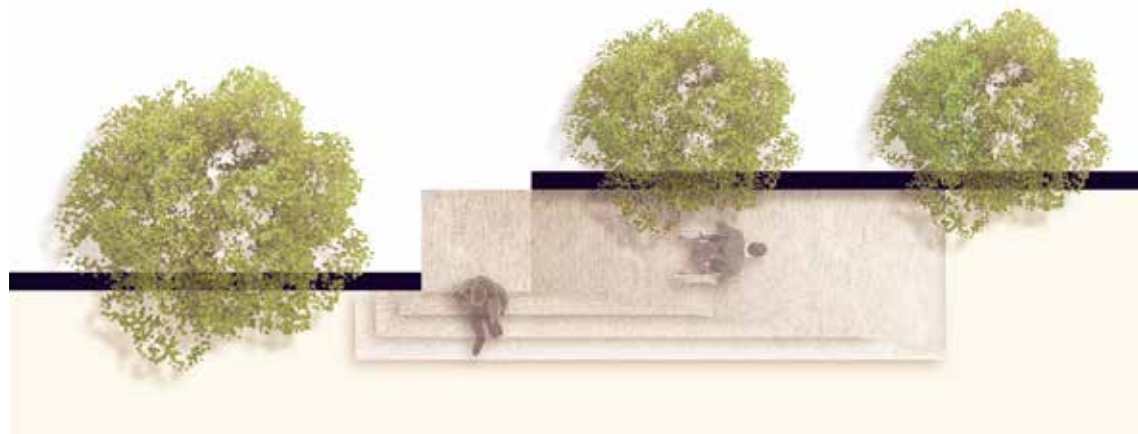

Achtergevel . Lidl

9.3.3 ZUIDVERBINDING

Aan de Hallershofstraat is er vandaag enkel een uitgang voorzien door middel van een tourniquet. Om het hoogteverschil tussen de begraafplaats en de Hallershofstraat op te vangen zijn er enkele treden voorzien. De uitgang is dus niet voor iedereen betreedbaar en bereikbaar. Om deze uitgang integraal toegankelijk te maken zijn er enkele aanpassingen noodzakelijk zoals een helling die voldoet aan de richtlijnen voor integrale toegankelijkheid. Om de toegankelijkheid en verbondenheid van het park te verbeteren, wordt deze uitgang zowel een in- als uitgang. De tourniquet dient vervangen te worden door een brede, afsluitbare poort die tijdens openingsuren geopend wordt.

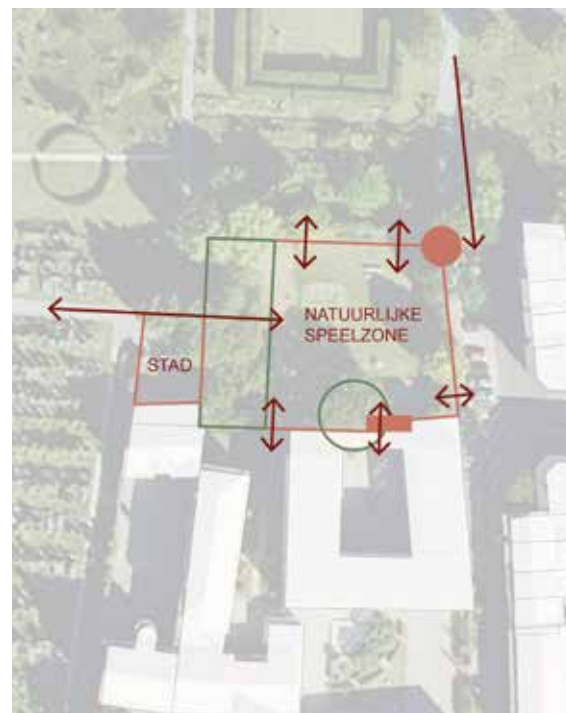

schets mogelijke optie Zuidelijke toegang

Tussen de school en de begraafplaats is er een perceel van het CLB dat op dit moment gebruikt wordt door de school. Tijdelijke containerklassen zijn er geplaatst en de grasvlakte wordt vooral gebruikt als extra speelzone voor de kinderen. Ook kleine evenementen worden er gehouden door de school. Gelet op de ligging heeft dit perceel unieke potenties om deel uit te maken van het park of om ook buiten de schooluren ingeschakeld te worden voor gebruik door derden. Zo kunnen er (afsluitbare) openingen naar het park voorzien worden om de relatie met het park te versterken.

Zuidverbinding . bestaande situatie

Zuidverbinding . potenties

9.4 ONTWERPEND ONDE RZOEK: VERHOGEN MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

In het kader van het ontwerp onderzoek werd een analyse uitgevoerd van binnen- en buitenlandse voorbeelden. Daaropvolgend werden er 3 verschillende en uiteenlopende scenario's uitgewerkt, onderzocht en besproken. In ieder scenario werd telkens een eerste aanzet gedaan van mogelijke gebruiksvormen. De drie scenario's en daarin voorziene gebruiksvormen werden bewust sterk uiteenlopend uitgewerkt om dialoog aan te wakkeren en eventuele ongekende mogelijkheden te bediscussiëren. Het principe in alle pistes is dat de gewenste gebruiksvormen afgebakend worden door parkkamers die gevormd worden door het bestaande en historisch belangrijke assenstructuur.

St. Georges Garden . London UK

St. Georges Garden . London UK

St. Georges Garden . London UK

St. Georges Garden . London UK

Prinzessinnengärten . Berlin DE

Prinzessinnengärten . Berlin DE

Prinzessinnengärten . Berlin DE

Prinzessinnengärten . Berlin DE

Prinzessinnengärten . Berlin DE

9.4.1 SINT-FREDEGANDUS ALS STILTE-PARK

In deze piste wordt het Sint-Fredeganduskerkhof omgevormd tot een Stiltepark. De voormalige begraafplaats evolueert naar een rustig park, een bezinningsplek waar rust, sereniteit en natuur de hoofdrol spelen. De voorziene activiteiten doen geen afbreuk aan de bestaande rust en een doordacht beheer versterkt de groenstructuur.

Sint-Fredegandus als stilte-park

9.4.2 SINT-FREDEGANDUS ALS BUURT-TUIN

In deze piste werd de focus op het collectieve aspect gelegd. Sint-Fredegandus als gemeenschappelijke achtertuin voor de hele buurt. Het is een plek die collectief is aangelegd en wordt onderhouden. Een pluktuin en samentuinen waar fruit, groenten en bloemen worden gekweekt. De tuin moet een plek zijn waar men elkaars burens kan ontmoeten en om samen te tuinieren, te eten of muziek te maken.

Sint-Fredegandus als buurt-tuin

9.4.3 SINT-FREDEGANDUS ALS NATUURSPEEL-PARK

In deze piste ligt de focus op het natuurlijk karakter en natuurlijk / avontuurlijk spel. Je kan er klimmen, klauteren, schatten zoeken en avonturen beleven. Het is een plek waar kinderen vrij kunnen spelen in de natuur. Dit scenario speelt in op de noodzaak aan speelmogelijkheden voor jongere kinderen, in nabijheid van hun woning.

Sint-Fredegandus als natuursteen-park

Stilte-park

Funeraire identiteit

+ verplaatsing van graven is minimaal
+ weinig tot geen conflict met het gebruik van de site ten opzichte van het funerair verleden
+ de aanwezigheid van de graftekens zal bijdragen tot het "stilte-karakter" van het park

- noodzaak aan actieve investering in het funerair erfgoed

Ruimtelijke verankering

+ bij realisatie van bijkomende toegangen zal een sterkere verwevenheid ontstaan met de omgeving
+ aanvullend op het aanbod op de grotere parken in de omgeving (Rivierenhof, Rinpark ...)

- beperkte sociale controle en ongewenst gebruik is een belangrijke valkuil bij het uitblijven van extra toegangen

Maatschappelijke verankering

+ voorzien van een stilteplek binnen de stedelijke drukte
+ sneller draagvlak gezien de beperkte omvorming

- weinig toevoeging van (nieuwe) maatschappelijke noden
- gebruiksintensiteit zal lager zijn wat sociale controle beperkt

Buurt-tuin

+ grotere gewaarwording van het funeraire verleden door de plek toegankelijk te verhogen

- noodzaak aan actieve investering in het funerair erfgoed
- mogelijk conflict met het gebruik van de site ten opzichte van het funerair verleden
- grotere gebruiksintensiteit kan een nadelig effect hebben op de aanwezigheid van de graftekens
- "stilte-karakter" vermindert door het grotere aanbod aan functies
- noodzaak tot ontkneden (wegnemen stoffelijke resten)

+ bij realisatie van bijkomende toegangen zal een sterkere verwevenheid ontstaan met de omgeving
+ aanvullend op het aanbod op de grotere parken in de omgeving (Rivierenhof, Rinpark ...)
+ verhoogt aanbod brengt verbeterde sociale veiligheid met zich mee

- beperkte sociale controle en ongewenst gebruik is een belangrijke valkuil bij het uitblijven van extra toegangen

+ voorzien van een buurtplek met veel toevoeging van (nieuwe) maatschappelijke noden
+ grotere gebruiksintensiteit door het voorzien van speelvoorziening

- mogelijk moeilijker draagvlak creëren gezien de grotere omvorming

Natuurspeel-park

+ grotere gewaarwording van het funeraire verleden door de de plek toegankelijk te verhogen

- noodzaak aan actieve investering in het funerair erfgoed
- mogelijk conflict met het gebruik van de site ten opzichte van het funerair verleden
- grotere gebruiksintensiteit kan een nadelig effect hebben op de aanwezigheid van de graftekens
- "stilte-karakter" vermindert door het grotere aanbod aan speelgelegenheden

+ bij realisatie van bijkomende toegangen zal een sterkere verwevenheid ontstaan met de omgeving

- beperkte sociale controle en ongewenst gebruik is een belangrijke valkuil bij het uitblijven van extra toegangen

+ voorzien van een groene buurtplek met veel toevoeging van nieuwe speelgelegenheden
+ grotere gebruiksintensiteit door het voorzien van speelvoorziening
+ voorzien van een extensief groene plek binnen de stedelijke verharde omgeving

- mogelijk moeilijker draagvlak creëren gezien de grotere omvorming
- vooral gericht op spelen, wat een specifieke doelgroep met zich meebrengt

9.4.4 CONCLUSIES ONTWERPEND ONDERZOEK

Tijdens het ontwerp onderzoek zijn, zoals beschreven, drie verschillende versies van het park voorgesteld. Door af te toetsen met de stuurgroep kan in het volgende hoofdstuk een voorkeursscenario als masterplan worden uitgewerkt. In dit scenario zijn verschillende onderdelen van de drie varianten gecombineerd tot één ontwerp. Als basis werd het stiltepark gekozen, waar rust en respect voor de geschiedenis van de plek vooropstaan. Dit werd verder aangevuld met een programma dat onder andere ook de mogelijkheid biedt tot spelen, ontmoeten en het organiseren van kleinschalige evenementen.

Na overleg met de stuurgroep is vrij snel de conclusie gekomen dat Sint-Fredegandus als een stiltepark het meeste draagvlak kent. Enkele elementen uit de andere 2 scenario's kunnen alsnog meegenomen worden binnen het principe van het stiltepark. Zolang deze elementen geen afbreuk doen aan het rustige karakter van de plek kunnen ze binnen het raster van de parkkamers, die gevormd worden door het bestaande en historisch belangrijke assenstructuur, verweven worden. In deze conclusie worden beknopt de verschillende principes beschreven die belangrijk zijn bij de verdere uitwerking van het masterplan.

BELANG VAN STILTE BINNEN DE TOEKOMSTIGE ONTWIKKELING

De drukte rondom het park, zoals de Turnhoutsebaan en de Antwerpse Ring, vragen om een plaats om van deze drukte te kunnen ontsnappen. Door haar verleden als begraafplaats heeft het park vandaag de dag al een de rustig en sereen karakter. Dit wordt in de toekomst doorgetrokken. Dit wordt deels gerealiseerd door de intensiteit van de functies, die in de toekomst in het park kunnen plaatsvinden, te beperken tot een minimum. De stilte moet optimaal zijn in het hart van het park. Aan de randen van het park kan de intensiteit aan invulling en gebruik toenemen. Door gsm-signalen af te schermen van het park kan er extra ingezet worden op rust. Verder wordt er een laag dynamisch programma voorgesteld dat zich vooral zal focussen op het intieme ontmoeten en het ontspannen in het groen. Kleinschaligheid, op maat van de plek, is hierbij van belang.

BELANG VAN DRAAGKRACHT OP VERSCHILLENDE NIVEAU'S

Het park dient een plaats te worden waar verschillende doelgroepen zich volledig thuis voelen. Van begraafplaats naar ontmoetingsplaats. Er wordt gericht op een grote draagkracht bij de omwonenden en op een goede afstemming op de verschillende functies die errond gevestigd zijn. Dit wordt gerealiseerd door een programma te voorzien dat hierop inspeelt: een samentuin waar buurtbewoners elkaar wekelijks kunnen ontmoeten en dat het buurtgevoel versterkt, alsook een rustige verblijfsruimte en open ruimte waar verschillende kleinschalige evenementen kunnen plaatsvinden.

RESPECT VOOR HET FUNERAIR VERLEDEN

Zoals eerder vermeld is stilte een belangrijk aspect binnen het park. Omdat hier in de toekomst nog lang graven zullen staan, zal het funeraire karakter van de plek een constante blijven. Er moet met respect voor dit verleden, met de waardevolle graven, omgegaan worden. Door het systematisch weghalen van omgevallen of zwaar beschadigde graven zullen eventuele conflicten met parkgangers vermeden worden. Verder is de fasering in het wegnemen van de graven een belangrijke aandachtspunt in de omvorming van het park. In zones waar spelgelegenheden voorzien worden, is het uitermate belangrijk om een deze op een esthetische en gepaste wijze te integreren.

AANDACHT VOOR DE ONDERGROND

Gelet op het funerair verleden van de plek zijn er nog heel wat stoffelijke resten aanwezig in de bodem. Het ontknoken van de ondergrond wordt omwille van de hoge kost beperkt tot een minimum. Indien een toekomstige functie dit vereist worden methodes onderzocht die te ontknoken diepte kunnen beperken.

GROENE STAPSTEEN IN EEN RUIMER GEHEEL

Sint-Fredegandus is reeds een groene plek die verder wordt ontwikkeld tot een belangrijke schakel in het groene en ruimtelijke geheel van Deurne en zelfs Antwerpen. Door de toegankelijkheid van het park te verhogen, vormt dit een belangrijk tussenpunt dat reeds bestaande en nieuwe parken met elkaar zal verbinden. Zo zal de as Rivierenhof – Ringpark het Schijn – Park spoor oost het park als trage verbinding kunnen gebruiken. Daarnaast zal de betere toegankelijkheid van belang zijn voor het imago van de plek. Verbeterde verbindingen, alsook nieuwe toegangen, zullen meer aandacht vestigen op het park en de connecties met andere parken en pleinen.

AANDACHT VOOR ECOLOGISCHE DUURZAAMHEID

Duurzaamheid zit hem in eerste instantie in het instant houden van het funerair én rustig karakter van de plek. Uiteraard is het belangrijk om in de geleidelijke omvorming van het park aandacht te hebben voor de ecologische duurzaamheid. Dit zit hem in bijvoorbeeld hergebruik van materialen, in het bijzonder oude grafstenen, gebruik van waterdoorlatende verhardingen, toepassen van biodiversiteit maatregelen ...

AANDACHT VOOR SOCIALE DUURZAAMHEID

Een sociaal duurzaam resultaat wordt verkregen door een hoge betrokkenheid van de gebruikers van de plek. Daarom is het belangrijk om in de vervolgstappen, bij de uitvoering van het masterplan, voldoende betrokkenheid te creëren bij de omwonenden en andere gebruikers van het park. Het opzetten van een participatief proces is daarom aangewezen. Daarnaast biedt het park ruimte om ook in te zetten op sociale interventies. Dit kunnen bijvoorbeeld tijdelijke (kunst) ingrepen zijn, maar ook langdurige trajecten zoals samentuinen.

SCHAKELN IN SNELHEID, OP HET RITME VAN DE OMGEVING

Een snelle éénmalige omvorming van het park is niet aan de orde. Er wordt aan de slag gegaan met quick-wins waar mogelijk en een plan op lange termijn vormt de leidraad voor verdere ontwikkelingen. Wijzigingen aan het park worden afgestemd op het gebruik en de betrokkenheid van omwonenden. Stapsgewijs worden nieuwe gebruiksvormen geïntroduceerd en bij voldoende draagkracht ook verder uitgewerkt. Het is aangewezen om tijdelijke initiatieven te initiëren alvorens grote omvorming te realiseren.

10 MASTERPLAN

10.1 HET FUNERAIRE VERLEDEN

TOEKOMST GRAVEN KORTE TERMIJN

Aan de hand van de waardebeoordeling opgemaakt voor alle graven in het Sint-Fredegandus kerkhof kunnen graven van categorie 1 op korte termijn verwijderd worden. Dit zijn de graven zonder waarde, die beeld verstorend zijn. Ze zijn vaak zo zwaar beschadigd dat ze niet meer herkenbaar zijn of ze zijn atypisch en zonder kunsthistorische waarde. Vaak zijn ze door het ontbreken van delen van het graf niet meer leesbaar. Graven op de binnenlijnen waarvan enkel de rug bewaard is kregen score 1.

TOEKOMST GRAVEN MIDDELLANGE TERMIJN

Graven van categorie 2 zijn eenvoudige grafmonumenten in herkenbare staat, zonder bijzonder kunsthistorische waarde. Meestal zijn ze in blauwe hardsteen en ongeveer 1,1 meter breed en gaat het om de combinatie van een deksteen en een stèle. Een verdere waardebeoordeling zal graven van categorie 2 onderverdelen in waardevolle en minder waardevolle graven. Graven die als minder waardevol worden aanzien worden op middellange termijn verwijderd.

TOEKOMST GRAVEN LANGE TERMIJN

De graven van categorie 3 blijven sowieso behouden, aangevuld met de waardevolle graven uit categorie 2. Dit zijn de graven die binnen de context van het niet beschermde gedeelte van de Sint-Fredegandus begraafplaats een bijzondere waarde hebben. Door een combinatie van meerdere van onderstaande factoren krijgt het graf op zich of in combinatie met het/de naastliggende graf/graven een hogere waarde.

thematisch plan . graven . fasering

FASERINGSPLAN VOLGENS PARKRUIMTES

Uit een participatieproces zal duidelijk worden hoe de precieze fasering er uit zal zien. De fasering van de parkruimtes kan alvast opgedeeld worden op basis van de aanwezige elementen en de toekomstige functie van de ruimte. Deze volgorde is een eerste aanzet en is gebaseerd op het ontwerp dat verder toegelicht wordt. Belangrijk is om de twee zones aan de randen van het park, daar waar men het park vandaag de dag binnenkomt, op te waarderen om de zichtbaarheid en de leesbaarheid van het park te vergroten.

In de toekomst zullen meer functies in het park toegevoegd worden. De samentuin en de opwaardering van de boomgaard en de stilteplek binnen de bestaande haagstructuur, zullen op korte termijn inspelen op de noden van de omwonenden. Verder kunnen er in de toekomst meer speelgelegenheden en rustige verblijfsplekken toegevoegd worden. Als laatste fase kunnen de zones zonder expliciete nieuwe functie ontwikkeld worden. De begraafplaats zal zo steeds meer een park worden.

thematisch plan . graven . bestaande toestand

thematisch plan . graven . korte termijn

thematisch plan . graven . middellange termijn

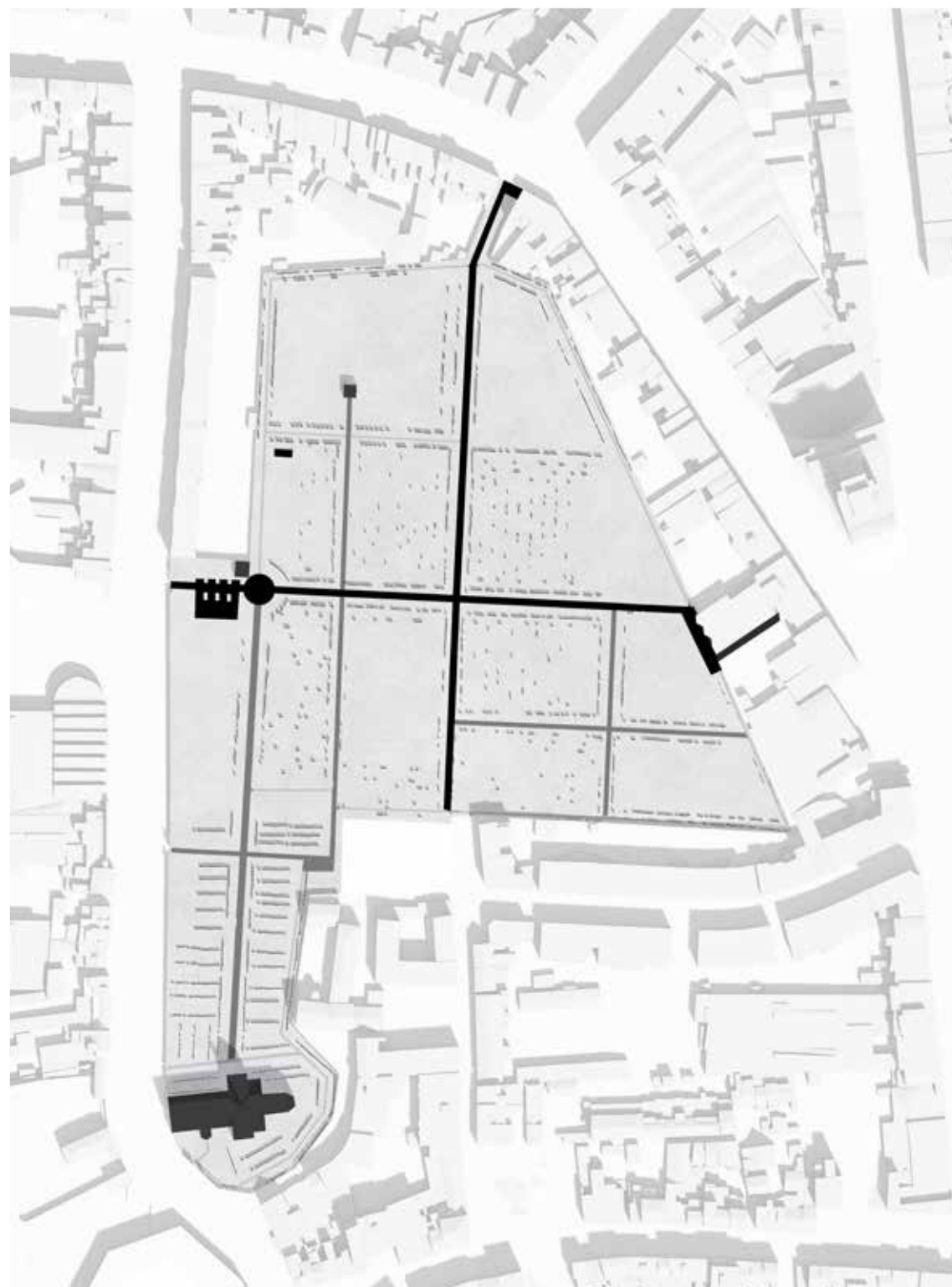

thematisch plan . graven . lange termijn

10.2 STRUCTURELE VERANKERING: PADENSTRUCTUUR

Het inrichtingsprincipe voor het stiltepark vertrekt van een logische, orthogonale padenstructuur. Het bestaande assenstelsel blijft behouden. Er zijn vandaag de dag 4-5 verschillende typologieën van paden. Om de leesbaarheid van het park te vergroten zal dit gereduceerd worden naar 3 typologieën; primaire hoofdpaden, secundaire paden en tertiaire graspaden.

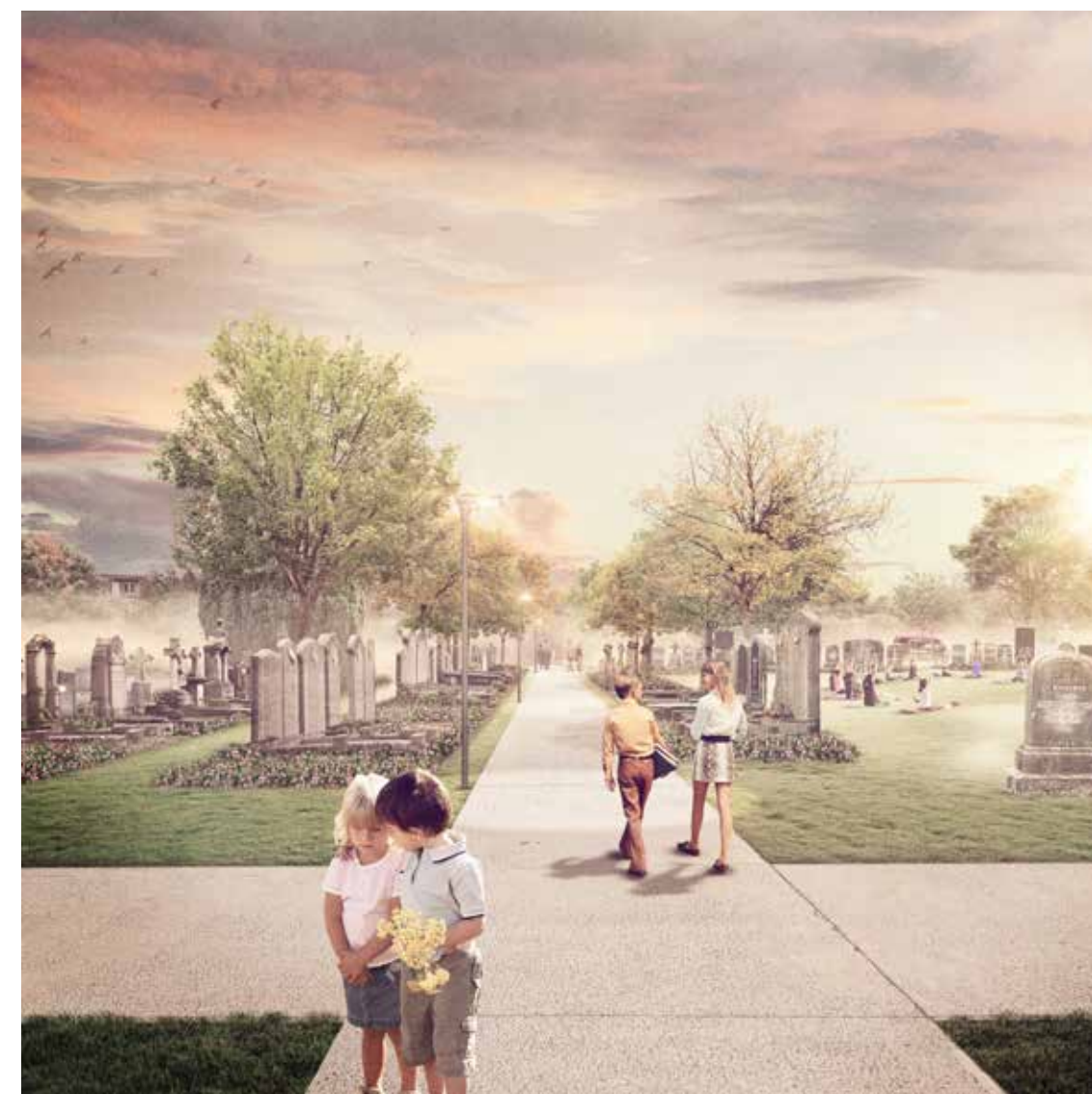
thematisch plan - padenstructuur

10.2.1 PRIMAIRE HOOFDPADEN

De bestaande oost-west hoofdas blijft behouden. De centrale noord-zuid as wordt omgevormd tot een primair hoofdpad. Deze as zorgt op lange termijn voor een sterke stedelijke verankering van het stiltepark. Ook de as in het verlengde van het beschermde gedeelte wordt omgevormd tot een primair pad. De primaire hoofdpaden worden geoptimaliseerd en in waterdichte verharding heraangelegd. Ze zijn voldoende breed, zodoende er voldoende ruimte is voor voetgangers en fietsers. De materialisatie van de primaire hoofdpaden dient in samenspraak met de betreffende stadsdiensten bekeken te worden. De voorkeur gaat uit om zowel de inkomzones en de hoofdasen in uitgewassen beton met granulaten of geborsteld beton te voorzien. Dit is een flexibel materiaal bij uitvoering waar makkelijk uitsparingen, bijvoorbeeld voor groenzones, in kunnen worden voorzien. De structuur van dit materiaal is ruw en daardoor slipvast. Mensen, dieren en voertuigen glijden dus niet uit op hellende of natte oppervlakken.

10.2.2 SECUNDAIRE PADEN

Op de hoofdasen worden de overige secundaire wandelpaden geënt. De paden zijn 1,80m breed en bij voorkeur voorzien in een halfverharding. Deze paden worden best voorzien van een stevige kantopsluiting. Mogelijke alternatieven worden hierna verbeeld. Graspaden tussen de bestaande graven zorgen voor een groen karakter.

simulatiebeeld kruising primaire paden

simulatiebeeld met secundaire paden in recuperatie grafzerken

simulatiebeeld met secundaire paden in beton

simulatiebeeld met secundaire paden in halfverharding

10.3 STRUCTURELE VERANKERING: TOEGANGEN

De bestaande toegangen blijven behouden en worden geoptimaliseerd om de toegankelijkheid ervan te verbeteren. Ze worden uitnodigender ingericht. Fietsstallingen zorgen er voor dat aan elke toegang bezoekers hun fiets kunnen stallen en bankjes zorgen voor de nodige verblijfskwaliteit. De toegangen worden zoveel mogelijk uitgelijnd op de 2 centrale assen doorheen het park. Een prioriteit gaat naar het realiseren van volwaardige parktoegangen in het noorden en oosten, ter hoogte van de bib, van het park.

thematisch plan . toegangen

10.3.1 WESTELIJKE TOEGANG LAKBORSLEI

De hoofdtoegang aan de Lakborslei blijft behouden en wordt opgewaardeerd. Deze toegang ligt op een knooppunt met in het Westen het nieuwe Ringpark het Schijn en in het Oosten de doorgang naar Deurne Noord. Het toegangspein wordt ingericht als een intiem verzamelplein met een onthaalfunctie. Een eenvoudige invulling van de ruimte is het meest passend als entree voor de begraafplaats. Omkaderd door enkele zitbanken, wordt een ontmoetingsplek gecreëerd die uitnodigt tot sociaal contact in een kwalitatieve omgeving.

simulatiebeeld Westelijke toegang

NOORDELIJKE TOEGANG TE COUWELAARLEI

De noordelijke toegang is één van de belangrijkste ontbrekende links binnen de ruimtelijke verankering. Door hier een toegang te creëren wordt de noordelijke helft van het park eveneens voorzien van een toegang. Dit zal de doorwaadbaarheid en in grote mate de sociale controle verhogen. Een volwaardige toegang dringt zich op om een onderbouwd antwoord te bieden op de uitdagingen voor deze plek. In eerste instantie zal minstens één of meerdere percelen moeten verworven worden om deze toegang te kunnen realiseren. Bij de realisatie ervan is een aangename ruimtelijke aansluiting met de Te Couwelaarlei van groot belang.

simulatiebeeld Noordelijke toegang

10.3.2 OOSTELIJKE TOEGANG FRANK CRAEYBECKXLAAN

Een kenmerk van de voormalige begraafplaats zijn de gesloten randen, de achterkanten van de omliggende gebouwen. Dit wordt enkel doorbroken ter hoogte van de bib, wat de aanleiding geeft om de toegang tot het park hier te versterken. Zowel bij de opwaardering van het park, als de restauratie van het gebouw zal het belangrijk zijn om deze plek als inkom tot het park te aanschouwen. De naastgelegen elips vormt hierbij een verlengde van het gebruik van de bib als leesput, buitenklas, picknickplek ...

simulatiebeeld Oostelijke toegang

10.3.3 ZUIDELIJKE TOEGANG HALLERSHOFSTRAAT

Deze bestaande uitgang moet omgevormd worden tot een volwaardige in- en uitgang. De draaipoot wordt vervangen door een afsluitbare poort en wordt voorzien van een helling die voldoet aan de richtlijnen van integrale toegankelijkheid. Ter hoogte van deze toegang moet het perceel van de naastgelegen school mee in rekening gebracht te worden. Een ruimtelijke connectie met het park dient verder besproken en bestudeerd te worden. Het medegebruik van deze ruimte door meerdere doelgroepen kan een grootte maatschappelijke meerwaarde betekenen.

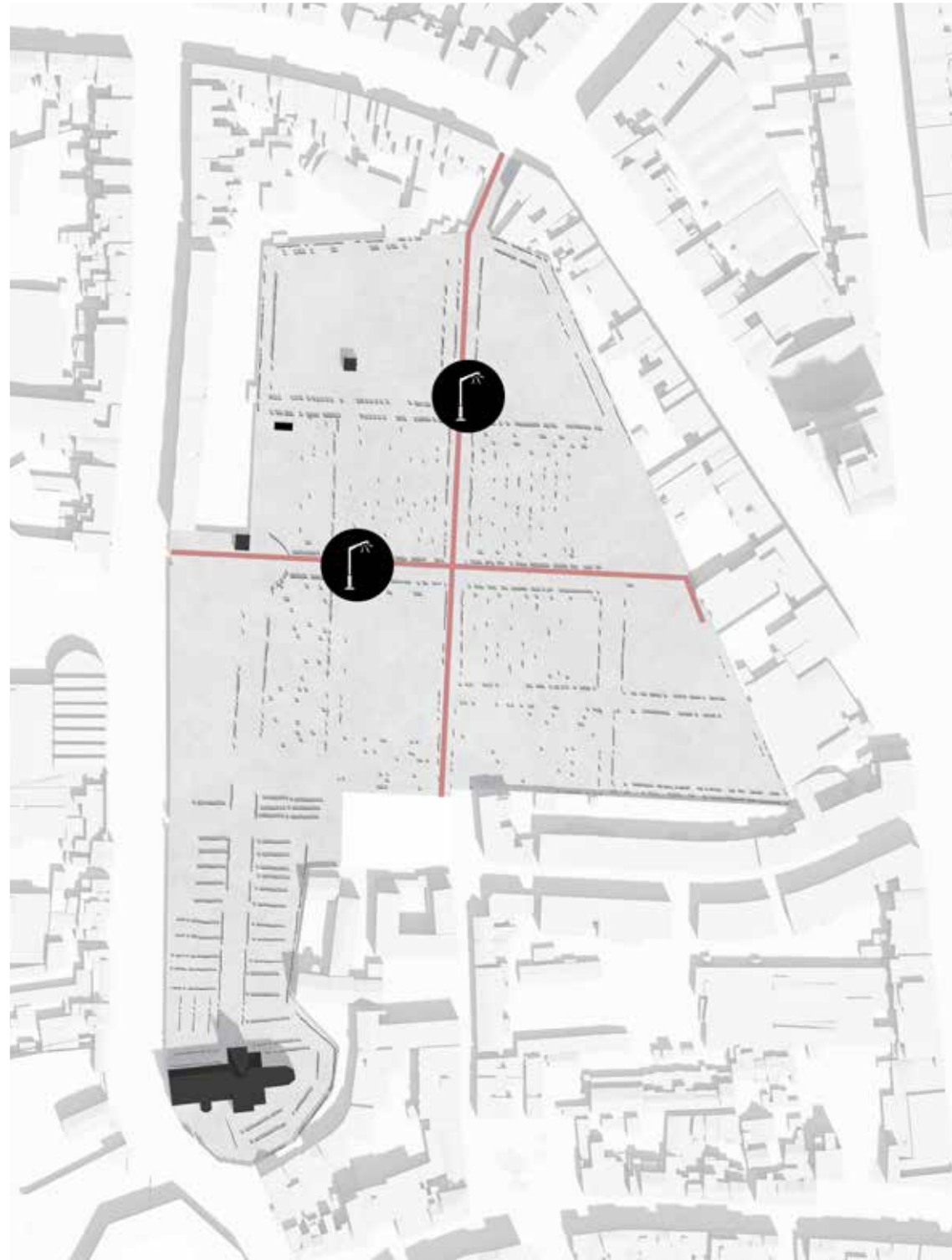

simulatiebeeld Zuidelijke toegang

10.4 STRUCTURELE VERANKERING: SOCIALE VEILIGHEID

De nieuwe toegangen en het behoud van de rasterstructuur als uitgangspunten heeft als doel de levendigheid, toegankelijkheid en verbondenheid te verhogen. Om de zichtbaarheid en de ruimtelijke veiligheid te verhogen zullen de hoofdpaden verlicht worden door nieuwe verlichtingspalen. Dit enkel tijdens de openingsuren van het park en wanneer het donker is. Er kan eventueel verder onderzocht worden of de verlichting ook 's nachts via motion detectie kan gebeuren. De verlichting wordt bij voorkeur uitgewerkt in lage, niet opvallende armaturen. Een verlichtingsplan dient opgemaakt te worden, rekening houdende met sfeerverlichting bij monumentale zerken, in het bijzonder rond de kerk.

thematisch plan . verlichting

10.5 MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE: GROENSTRUCTUUR

De identiteit van de plek wordt versterkt aan de hand van nieuwe en samenhangende groenvormen. Het uitgangspunt bij de omvorming van de groenstructuur is enerzijds het verhogen van de biodiversiteit en belevingswaarde en anderzijds het enigszins uniformiseren en waar mogelijk vereenvoudigen van het dagelijks beheer van de site. Waar mogelijk wordt een extensief beheer toegepast. Ter hoogte van de inkomzones en intensievere gebruiksplekken, wordt een intensiever beheer voorzien.

10.5.1 BODEMBEDEKKERS

Zoals vaak op begraafplaatsen in Vlaanderen het geval is, werden grafzerken in het verleden in alle vormen en maten, losjes naast elkaar ingeplant. Hierdoor is er naast en achter de graven een smalle tussenruimte die zeer onderhoudsintensief is en er daardoor vaak slordig bij ligt. In functie van het toekomstig onderhoud is het aangewezen om een uniform beheer in deze tussenruimtes toe te passen. Dit kan bestaan uit een extensief maaibeheer, of het aanplanten van één of een beperkt aantal plantensoorten. Het toevoegen van deze beplanting zorgt enerzijds dat deze tussenruimtes amper nog moeten worden onderhouden en anderzijds zorgt dit voor eenheid in het geheel van variabele types grafzerken. Tussen de graven wordt een bodembedekker voorzien die zorgt voor eenheid en die de onderhoudsintensiteit drastisch terugschroeft. Er wordt voorgesteld om met *Geranium macrorrhizum* 'Spessart' (Rotsooievaarsbek) te werken, wat een robuuste plant is die aan het einde van de lente en in de zomer voor kleur zal zorgen. Ook kunnen hier bolgewassen zoals *Narcissus poeticus* (Dichtersnarcis), *Leucojum aestivum* (Zomerklokje), aangeplant worden die de begraafplaats tijdens het voorjaar zullen opfleuren. Door de ruimte tussen graven op te vullen met groen ontstaat onmiddellijk een aantrekkelijk totaalbeeld. Het voorzien van bodembedekkers brengt uiteraard ook een specifiek onderhoud met zich mee. Jaarlijks zal onderhoud dienen te gebeuren (opschikken, wieden en jaarlijks wegnemen van afgestorven plantendelen) om een slordig ogende beplanting tegen te gaan.

Narcissus poeticus

Geranium macrorrhizum als bodembedekker

bloeiende bodembedekker tussen de graven . begraafplaats Lo-Reninge . OMGEVING

10.5.2 HAGEN

De haagstructuur aan de rand van de Lakborslei wordt ontduddeld en geperforeerd om doorzichten naar het stiltepark te creëren. Bestaande haagstructuren, voornamelijk afkomstig uit de herinrichting van 1993, binnenin het stiltepark worden behouden. Om extra structuur te creëren, kan het toegevoegd van bijkomende haagstructuren overwogen worden. Daar waar ze zorgen voor een uniforme inrichting en die intimiteit bieden binnen de verschillende blokken. Er wordt geopteerd om één soort te gebruiken zodanig dat de haagstructuren voldoende samenhang vertonen. Een beperkt aantal hagen zal verdwijnen in functie van de beperkte meerwaarde die ze hebben. Het verwijderen van de hagen zal eveneens de beheersintensiteit in het snoeien van de hagen beperken. Het merendeel van de bestaande hagen blijft behouden als relict van het ontwerp uit 1993.

thematisch plan . bodembedekkers aan de randen van de parkkamers

thematisch plan . te behouden en te verwijderen hagen

10.5.3 BOMEN

De bestaande bomen op de begraafplaats worden maximaal behouden en worden aangevuld waar mogelijk. Door het bladerdek van de bomen wordt een intiem gevoel gecreëerd en voelen bezoekers zich meer beschermt en minder blootgesteld aan diverse elementen zoals het autoverkeer op de Lakborslei. Het aanvullen met nieuwe bomen wordt best gecombineerd met een ruimingscampagne van niet-waardevolle en kapotte graftekens.

thematisch plan . bomen

Bijkomende bomen zullen het parkgevoel versterken en zullen een samenhangend groenstructuur creëren. Er worden voornamelijk inheemse boomsoorten gebruikt zoals *Quercus robur* (Zomereik), *Fraxinus excelsior* (Gewone es) en *Gleditsia triacanthos* (Valse Christusdoorn). Ook kunnen er bijkomende fruit- en notenbomen aangeplant worden, daar waar geen stoffelijke resten (meer) aanwezig zijn. Door verschillende boomsoorten te gebruiken krijgen we een gevarieerd bomenbeeld met een visuele aantrekkingskracht doorheen de seizoenen. De bomen zullen schaduw brengen en de groenstructuur grondig versterken.

Bij de aanplant van de nieuwe bomen is het aangewezen om voldoende aandacht te geven aan volgende punten. De aanwezige wortelresten van gerooide bomen en mogelijke puin, stenen of massieven in de bodem worden verwijderd en afgevoerd. Indien vruchtdragende bomen worden aangeplant, is het aangewezen om de grond (lokaal) te ontkneden. Bodemverdichting wordt opgeheven en bodemverbetering gestimuleerd. Er wordt een ruime plantput (2x2m, 1m diep) voorzien, die wordt gevuld met geschikte teelaarde. Als de nieuwe grond van een goede kwaliteit is, zal de jonge boom goed aanslaan. Het oppervlak van de plantput wordt na de aanplant bij voorkeur afgedekt met een strooisel laag afkomstig uit (naburig) bos (bodemleven). Daarna wordt een ondergrondse verankering geplaatst bij de bomen met biologisch afbreekbare grondankers, een alternatief hiervoor is het plaatsen van 3 boompalen per boom met boombanden. Ten slotte wordt er per boom een kleine aarden wal voorzien i.f.v. water geven, deze is te verwijderen na de eerste 3 jaar na de aanplant.

Juglans regia . walnotenboom

Malus domestica . appelboom

Pyrus communis . perenboom

Quercus robur . zomereik

Fraxinus excelsior . gewone es

Gleditsia triacanthos . valse Christusdoorn

10.6 MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE: PARKKAMERS

Binnenin de vormentaal van de assen- en hagenstructuur worden er parkkamers gecreëerd. In de parkkamers langsheen de hoofdassen wordt bijzondere aandacht besteed aan het inrichten van aangename verblijfsruimtes. Ze worden ingericht als rustplek met verschillende doeleinden en sferen. Visueel en fysiek worden deze ruimtes aan elkaar gekoppeld door de historische assenstructuur. Bij het voorzien van een 'nieuwe' invulling in de parkkamers wordt deze steeds afgewogen ten opzichte van de gewenste rust en stilte in het park.

thematisch plan . parkkamers

10.6.1 ZONE 1: BOOMGAARD

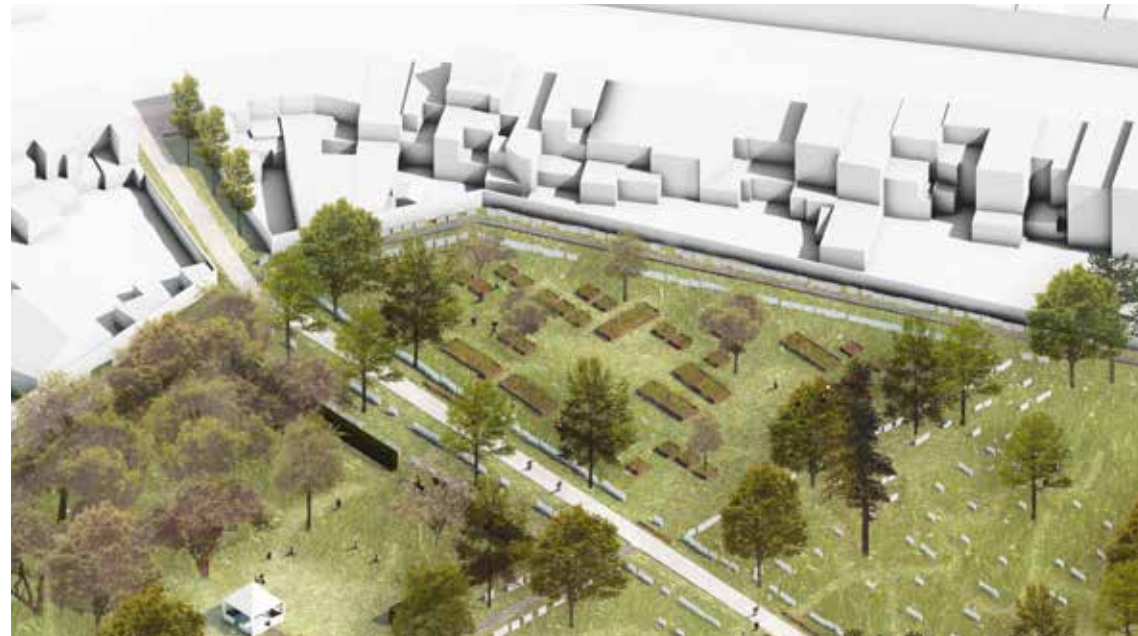
Deze zone omvat enerzijds de bestaande bomen die reeds aanwezig zijn en kan aangevuld worden met nieuwe bomen. Het is een verzameling van fruitbomen, binnenin een stedelijke context, die een belangrijke ecologische rol vervullen. Het biedt een specifiek gebruik en beleving en geeft onderdak aan bepaalde diersoorten die je in de stad kan terugvinden. Rekening houdende met de bestaande toestand kan deze zone verder als fruit-pluktuin verder ontwikkeld worden (zie ook volgende hoofdstuk). Het voorzien van een stedelijke boomgaard kan best gekoppeld worden aan een maatschappelijk debat en eventueel participatietraject. Verder wordt er een extensief maaibeheer toegepast waarbij het gras twee tot maximaal drie keer per jaar gemaaid wordt. Dit om de ecologische waarde te vergroten. Op sommige plaatsen binnen de boomgaard kan hiervan afgeweken worden zodat deze ruimten ook kunnen dienen als picknickplek.

10.6.2 ZONE 2: SAMENTUIN + PLUKTUIN

Een samentuin is een tuin waarin mensen samen ecologisch tuinieren. 'Samen' staat voor diversiteit en voor 'samen doen'. Jong of oud, rijk of arm, autochtoon of allochtoon, alleen of met je gezin, meer of minder mobiel... iedereen is welkom in een samentuin en iedereen werkt samen op de volledige oppervlakte van de tuin. Mensen leren (weer) hoe ons voedsel groeit en leren tuinieren. Zowel van elkaar als door het volgen van cursussen. Óf van de praktijkbegeleider die vaak helpt bij de opstart. In een samentuin werken de tuiniers ecologisch. Ze gaan zorgzaam om met water, oogst en natuur. In een samentuin komen er geen kunstmest en pesticiden aan te pas, wat goed is voor het natuurlijke evenwicht. Tuinieren kan hier in bakken en/of zakken (Big Bags) gelet de gevoeligheid van de ondergrond van een begraafplaats. Bijkomende fruit en notenbomen vormen een interessante toevoeging in deze zone. Ooit stonden er rondom de kerk een paar notenbomen waarvan de opbrengst verdeeld werd onder de armen. Met het plaatsen van bijkomende fruit- en notenbomen wordt deze geschiedenis verder gezet.

Samentuin Biodroom . Antwerpen Linkeroeber

VERSCHIL TUSSEN VOLKSTUINEN EN SAMENTUINEN

Belangrijk is om het verschil tussen volkstuinten en samentuinen duidelijk te maken. Bij volkstuinten heeft iedereen zijn eigen stuk grond dat onderhouden moet worden, de oogst is belangrijker dan het sociale aspect. Er hangen bepaalde verplichtingen aan vast. Ook is er een basiskennis nodig om dit tot een goed einde te brengen. Samentuinen is eerder een gedeeld stuk grond waar samen in plantenbakken getuinierd wordt. De oogst is een bijproduct, het is voornamelijk een sociale activiteit. Voor velen is dit eerder een hobby, er hangen ook geen verplichtingen aan vast. Er is verder ook een trekker die klusjes verdeelt, waardoor leden gericht aan de slag kunnen gaan. Dit is het type stadstuinieren waar in het park mee wil aan de slag gegaan worden.

OPSTART VAN EEN SAMENTUINPROJECT

Een samentuin kan op twee manieren tot stand komen. Enerzijds kan deze natuurlijk ontstaan, waarbij een groep buurtbewoners zich inzet om het project tot stand te laten komen. Anderzijds kan er een basis worden voorzien door het district. Het is de stad die dit project de nodige start geeft. Er kan dus zowel Bottom up, waarbij de vrijwilligers zelf aan de slag gaan, als top-down, waarbij er een locatie wordt bepaald, een kader wordt gecreëerd en de basisvoorzieningen worden geïnstalleerd om het project te doen slaan. Het ontstaan vanuit de vrijwilligers zelf, kent echter ook nadelen. Zonder enige structuur kan het amateuristisch en slordig ogen. Ook kan het engagement van korte duur zijn en zo maar een tijdelijk project zijn. Als de stad er voor kiest om het project op zich te nemen komt er veelal een extra kost bij kijken voor het plaatsen van de infrastructuur alsook voor het organiseren van het project door een medewerker van een (externe) organisatie.

Een voorbeeld dat de organisatie van een samentuin goed weergeeft is de samentuin op de gedempte zuiderdokken. AG Vespa stond toen in voor het begin van de organisatie. Ze bepaalden een locatie waar het project zou kunnen plaatsvinden. Ook stuurden ze flyers en ook een bevestiging rond met als doel af te toetsen of er interesse was in de samentuin. Later konden geïnteresseerden zich inschrijven om mee rond de tafel te zitten met een werknemer van AG Vespa om het verder verloop van de samentuin te bepalen. Tijdens deze samenkomsten werd er meer uitleg gegeven over het project en werden de regels verder uitgeklaard. Na het een winter te laten aanwakken tussen de geïnteresseerden kon er in april van start gegaan worden met het samentuinen. AG Vespa gaf dit project na een tijd door aan de vrijwilligers die hier verder mee aan de slag gingen. Deze geëngageerden nemen de touwtjes nu in eigen handen en organiseren zelf vergaderingen wanneer nodig.

Ag Vespa heeft het project gekaderd en heeft voor de nodige basis gezorgd waardoor het project kon slagen. De rest wordt door de tuiniers zelf georganiseerd. In Deurne zitten we wellicht met een andere publiek, men kan zich afvragen of de samentuinen op dezelfde manier tot stand kunnen komen. In en rond Deurne zijn verschillende organisaties actief die dit geheel of enkele delen op zich kunnen nemen. Volgende organisaties kunnen hier voor instaan: SAMO, Dynamo, De vijver, Stadsmariniers, Actiegroepen van de Ring, De school aan Sint-Fredegandus (Deze zou bv kunnen instaan voor het maken van de Plantbakken), De bibliotheek (verder zou het kunnen dat de bib en de school dit project samen opnemen) ... Een van de belangrijkste zaken voor het laten slagen van het samentuinproject is dat er een voldoende actieve community ontstaat die dit project op zich wil nemen. Een groep buurtbewoners die wekelijks komen de handen uit de mouwen steekt om er samen iets moois van te maken. Deze community zal een grote draagkracht en een bepaalde eigenheid moeten hebben, wil dit project slagen.

SAMENTUINPROJECT EN ONDERHOUD BOOMGAARD

Andere essentiële punten voor het slagen van een samentuin zijn een berging, een watertoevoer en mogelijk ook sanitaire voorzieningen. Een berging zal nodig zijn om het gereedschap veilig te kunnen bewaren dicht bij de samentuinen. Dit hoeft niet groot te zijn, het moet vooral op slot kunnen en droog zijn. Dit kan bijvoorbeeld plaats krijgen in het prieel, mits een kwalitatieve architecturale aanpassing. Idealiter wordt dit gecombineerd met de watervoorziening. Dit kan zowel bestaan uit een kraan, als een regenwaterput. Het gebouw bij de westelijke toegang heeft reeds een watertoevoer. Men kan kijken of deze hiervoor gebruikt kan worden. Verder is er nog de sanitaire voorziening dat een extra pluspunt kan zijn. Hoewel dit niet bij elke samentuin aanwezig is, zal dit verder onderzocht moeten worden. Dit kan bijvoorbeeld plaats krijgen in de bib.

Naast de 2800m² die mogelijks samentuin kan worden, kan hetzelfde project ook gespreid worden over de 3300m² boomgaard waar vandaag de dag al gretig gebruik van wordt gemaakt. Indien blijkt dat hier vanuit het samentuinproject geen interesse in is, kan er gekeken worden of een andere organisatie kan instaan voor het onderhoud van de bomen en de verdeling of het hergebruik van de vruchten.

Om de (te verwachten) verrommeling te bewaken wordt een samentuin best in een gecoördineerde structuur opgezet met duidelijke afspraak dat als de beeldkwaliteit niet bewaakt wordt, het initiatief stopgezet wordt.

Kostprijs van de samentuin en het onderhoud van de boomgaard

Op zich komen er geen heel grote kosten kijken bij samentuinen. De effectieve kost is mede afhankelijk van het opstarttracé van het project. Indien er gekozen wordt dat de samentuin door een externe partij opgestart en opgevolgd wordt, zal hier een budget voor moeten worden vrijgemaakt. Verder is de keuzen van de type plantbakken ook een belangrijke variabele voor de totaalkost. Er zijn verschillende mogelijkheden als het aankomt op plantbakken. Bv: Is er een lokale organisatie nodig die ingezet moet worden voor het project? Type plantbakken? Hout, beton, herbruik grafstenen, Big Bags ...

10.6.3 ZONE 3: EXTENSIEVE BLOEMENWEIDE MET NATUURLIJK SPELEN

De bestaande graven staan in deze zone verspreid in een extensieve bloemenweide. Een slinger van natuurlijke spelprikkelers kan zorgen voor een plezierige overgang van het onthaalplein naar de samentuin. Het bevordert ook de ontwikkeling van het kind op cognitief, lichamelijk en sociaal vlak. Een natuurlijk speelterrein biedt kinderen avontuur en uitdaging. Het verlegt spelenderwijs hun grenzen, stimuleert hun fantasie en draagt bij aan hun fysieke ontwikkeling. Het toevoegen van spelprikkelers mag geen afbreuk doen aan de sereniteit van de plek. Het toevoegen van nieuwe (spel)elementen moet daarom ondergeschikt zijn aan het aanwezig funerair erfgoed. De ontwikkeling van spelprikkelers kan daarom best in samenhang met de aanwezige groenelementen en het groenbeheer bekeken en ontworpen worden.

ZONE 4: TUMULUS

De speelslinger strekt zich uit tot de bestaande tumulus. De heuvel blijft een baken in het park en vormt door het reliëfverschil reeds een aanleiding tot spel. Het is een uitkijkpunt waar de driedimensionale beweging al lopend of fietsend naar het hoogste punt begeleidt. Kinderen kunnen als alternatieve route spelaanleiding zoals touwen of stapstenen het hoogste punt bereiken. Een glijbaan kan hen dan op een speelse manier terug naar beneden brengen. De heuvel wordt extensief beheerd.

Terra Nova Play Experience . Hapa Collaborative . Vancouver

10.6.4 ZONE 5: MULTIFUNCTIONONEEL SPELVELD

Deze centrale zone is meer intensiever bemaaid zodoende er een meer multifunctioneel karakter gecreëerd wordt. Het open karakter zorgt voor een uitnodigende sfeer waar verschillende vormen van recreatie plaats kunnen vinden zoals een picknickweide, ligweide of speelweide, waar verschillende vormen van spelen welkom zijn. Delen van deze zone worden intensiever gemaaid en voorzien van picknickbanken. Deze zone kan eveneens de prioritaire evenementslocatie worden van het park omdat deze vlak nabij de straat ligt en dus makkelijker toegankelijk is, zowel op vlak van zichtbaarheid als op vlak van bereikbaarheid.

Gelet op de locatie en de identiteit van het park is het aangewezen om banken te ontwerpen die eigen zijn voor deze plek. Hergebruik van materiaal, zoals vb oude grafstenen, kan vanuit duurzaamheidsoogpunt meegenomen worden. De rand van deze zone grenst aan de Lakborslei. De visuele connectie wordt versterkt door het verlagen van de bestaande haag.

Rochetaillée . Rhône

10.6.5 ZONE 6: STILTEPLEK & FUNERAIRE KUNST

Door de bestaande grote hagenstructuur - die behouden blijft - creëert deze ruimte een unieke geborgenheid. Het is een ruimte die koestert en beschermt. Het is een ideale locatie om een plek te geven aan activiteiten die absolute rust vereisen en om een subtiele toevoeging te maken doen inzake (funeraire) kunst. Het is een plek waar geen wandelaars of fietsers langs komen, dus ook een ideale locatie om - tussen de hagen, resterende graftekens en eventuele kunst in - yoga te beoefenen.

Middelheimmuseum - Antwerpen

10.6.6 ZONE 7: RUSTIGE VERBLIJFSRUIMTE

Door de kruising van de 2 hoofdpaden op deze plek wordt de centraliteit van ervan nog meer benadrukt. De aanwezigheid en connectiviteit met de bib maakt deze locatie een ideale plek om een rustige verblijfsruimte, al dan niet in de vorm van een plein, te creëren. De bib wordt binnenkort gerestaureerd en krijgt een update naar de 21e eeuw. In samenhang hiermee zal de doorsteek en de toegang opgevaardeerd worden. Er komt een inkomzone aan de kant van het park en ook ramen zijn gericht naar het park. Er zal ook vanuit het park een sterkere verbinding gecreëerd worden met de bib. De elipsvormige verdieping blijft behouden en de zone er rond zal opgewerkt worden. Idealiter wordt de (lees)put integraal toegankelijk gemaakt. Er zal ruimte zijn om een pop-up zomerbar of andere gepaste en rustige activiteit te organiseren. Een rustig plekje waar je een koffie kan drinken en een boek kan lezen.

Guinguettes Barc - Brussel

10.6.7 ZONE 8: LEESPUT

De bestaande ellips-vormige leesput blijft behouden en zal meer aandacht krijgen in de toekomst. Dit kan deels gerealiseerd worden door een samenwerking met de bibliotheek. Door verschillende evenementen te koppelen aan de leesput, kan dit een belangrijke plek worden binnen het park. Deze evenementen kunnen variëren van stille leesmomenen in de put tot interactieve lesmomenen over natuur en ecologie. Er moet nog verder besproken worden in hoeverre de bibliotheek en de school in de buurt hier bij betrokken worden.

Door de ligging naast de oost-west verbinding, zal er meer passage komen rond de leesput. Dit gecombineerd met de doorsteek naast de bibliotheek die groener en beter leesbaar wordt, zal de leesput een grotere aandacht krijgen. Door de hagenstructuur deels te verwijderen wordt de leesbaarheid van het park en de zichtbaarheid vanuit de leesput ook vergroot. De haagstructuur aan de zuid- en westkant blijft behouden en zal dienen als afscherming van de rustige verblijfsruimte en de iets actievere speelzone.

Sint-Fredegandus - Antwerpen

10.6.8 ZONE 9: SPEELZONE

Deze zone is gelegen naast Basisschool Dromenvanger en ligt op de route vanaf de zuidelijke toegang naar de bib. Het is dus de ideale locatie om een speelzone te voorzien, zoals reeds was opgenomen in het ontwerp van buro voor vrije ruimte uit 1993. De speelzone richt zich tot peuters (0-3 jaar) en kleuters (3-6 jaar). Spelprikkels dienen op een harmonische wijze geïntegreerd te worden, zonder afbreuk te doen aan de bestaande erfgoed- en groenstructuren. De integratie van duurzame spelprikkels gebeurt bij voorkeur in hout om de natuurlijke uniformiteit met de rest van het park te behouden.

referentie natuurlijk spelen (www.kompan.be)

10.7 MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE: GEBRUIK

De gebruiksvoorwaarden zijn voorwaarden waaraan voldaan moet worden, opdat een bepaald evenement binnen Sint-Fredegandus kan georganiseerd worden. Indien men niet kan voldoen aan deze voorwaarden, zal de aanvraag voor het betreffende evenement door de Stad Antwerpen of het District Deurne waarschijnlijk negatief worden beoordeeld in het latere vergunningstraject. Deze voorwaarden zijn een momentopname (2020). De specifiek geldende voorwaarden zullen in een later vergunningstraject op maat van het evenement worden opgemaakt door de bevoegde stadsdiensten.

thematisch plan - gebruik

De gebruiksrichtlijnen zijn de bijkomende aanbevelingen die kunnen gebruikt worden om een bepaald evenement in het park optimaal te kunnen organiseren. Deze richtlijnen zijn een momentopname (2022).

- De activiteiten mogen de draagkracht van de site en de omgeving niet overschrijden. In eerste instantie mogen er geen activiteiten georganiseerd worden die afbreuk doen aan de rust van de plek. Optredens met versterkte muziek zijn dus niet aan de orde.
- Daarnaast mogen activiteiten geen schade brengen aan de aanwezige natuur- en erfgoedwaarden. Indien activiteiten kunnen leiden tot schade aan graftekens, of het regeneratievermogen van het gras overschrijden, kunnen ze geenszins plaatsvinden.
- Evenementen beperken zich bij voorkeur maximaal tot de daarvoor aangewezen locaties (zie schema). Afhankelijk van de aard van de activiteit zal een andere locatie de voorkeur genieten. Volgende plekken komen in aanmerking voor het organiseren van activiteiten:

Multifunctioneel spelveld (A): Recreatieve zone aan de rand van het park waar verschillende soorten spel samenkomen en waar verschillende picknickbanken de mogelijkheid geven tot ontspanning. Door het openheid is er veel plaats om kleinschalige evenementen plaats te laten vinden.

Stilteplek (B): Een serene, afgebakende bezinningsplek in het hart van het park, eventueel aangevuld met funeraire kunst om het karakter van de oude begraafplaats te benadrukken. Rust en stilte staan hier centraal.

Rustige verblijfsruimte (C): Een open ruimte aan het knooppunt van de verschillende hoofdassen waar verschillende rustigere evenementen kunnen plaatsvinden. De verblijfsruimte vormt de overgang tussen zone B en D, evenementen dienen zich in die mate in te passen.

Leesput (D): De zone gekoppeld aan de bibliotheek die literaire en natuureducatieve evenementen mogelijk zal maken. Ook kunnen hier kleinschalige evenementen plaatsvinden zoals een kleine markt, een lezing of toneeluitvoering, etc.

Schoolplein (E): Een zone buiten het park waar sport en spel voldoende ruimte krijgt. Gekoppeld aan de school kunnen hier allerlei evenementen plaatsvinden.

Samentuin (F): De zone waar een collectief buurtproject het stedelijke karakter van de buurt naar binnen trekt. Het buurtgevoel wordt hier opgebouwd en versterkt. Kleine markten en natuureducatieve evenementen kunnen ook hier plaats vinden.

- Er moet respect zijn voor de setting, de omgeving van de plek. Een evenement en de benodigdheden die daarvoor nodig zijn, mogen de omkadering niet wegsteken.
- Bij het plaatsen van een tent, moet deze de nodige vormgeving en transparantie hebben zodat de omliggende plek nog tot zijn recht komt.
- Er moet veel aandacht worden besteed aan een goed verlichtingsconcept bij ieder evenement.
- Mobiliteit:
  - Stappers: Vooral de belangrijkste beweging heeft de nodige ondersteuning en begeleiding nodig wanneer er events zouden doorgaan en/of constructies worden geplaatst die in de natuurlijke loopstromen zouden komen te liggen of de logische zichtassen zouden belemmeren.
  - Trappers: na te streven zijn dat fietsers te allen tijde al fietsend hun weg kunnen verder zetten langsheen de hoofdassen in het park.
  - Openbaar vervoer: Aandachtspunt is dat ingrepen ter hoogte van de toegangen van het park niet ten nadele mogen zijn van de verschillende overstapbewegingen; idealiter blijft vanuit er vanuit elke halte dan ook een zichtrelatie en duidelijke looplijn gevrijwaard naar elke andere halte.

- Voorzie in een kindvriendelijk onthaal en standjes op kindermaat (eetstandjes en verkoop).
- Voorzie een (speel)aanbod voor kinderen (attractief, gericht op verschillende leeftijden, goed aangegeven, voorzie een programmatie voor kinderen).
- Investeer in veiligheidsmaatregelen (ehbo, begeleiding, toezicht bij speelaanbod, voorzie maatregelen voor verdwaalde kinderen, beperk de decibels).
- Voorzie toegankelijk sanitair (uniseks sanitair, sanitair op kindermaat, luiertafels, borstvoedingsplekken).
- Voorzie fietsparking (gericht op voldoende fietsen, fietskarren, bakfietsen en kinderfietsjes).
- Heb aandacht voor meertalige communicatie bij grote, toeristisch relevante evenementen.

Hierna worden specifieke aandachtspunten meegegeven:

HULPDIENSTEN EN EVACUATIE

- De toegangen tot het park moeten ten allen tijde vrij blijven in functie van toegankelijkheid voor hulpdiensten.
- De wegen grenzend aan de toegangen hebben een minimale vrije breedte: 4 m of 8 m indien de weg doodloopt.
- De toegangen hebben een minimale vrije hoogte: 4 m.
- Aanwezige hydranten moeten steeds vrij blijven van obstakels.

OPENBAAR VERVOER

- De voorschriften van het A.R.E.I. evenals het A.R.A.B. dienen te worden nageleefd.
- Vooraf is een goede coördinatie met De Lijn van groot belang om de doorgang van het openbaar vervoer ter hoogte van de toegangen te vrijwaren.
- Indien er bijzondere maatregelen (vb. pendelbus, trambarelen, enz.) noodzakelijk zijn, dan bekijken stad en De Lijn of deze uitzonderlijke kosten ten laste van de organisator moeten komen.

PUBLIEK DOMEIN EN OPSTELLING TOESTELLEN

- De regelgeving rond elektronisch versterkte muziek is algemeen van toepassing.
- Er mag niets worden vastgemaakt aan meubilair, bomen, lichtpalen, of aan de gevelarmaturen, of aan de bekabeling van de openbare verlichting, ze mogen op geen enkele manier worden beschadigd.
- Straatmeubilair te verwijderen volgens reguliere procedure en heersend retributiereglement.
- Standaard wordt er uitgegaan dat voor evenementen er geen straatmeubilair wordt verplaatst tenzij vooraf besproken en zo overeengekomen.
- Het openbaar domein is in zijn oorspronkelijke toestand te herstellen wanneer ondanks de nodige voorzorgen toch schade zou voordoen.
- Onderzoek draagkracht in geval van zware belasting is noodzakelijk en apart te valideren door de bevoegde stadsdienst.
- Er dient te worden nagegaan of er zich nutsleidingen onder zware constructies bevinden.
- Er mag zich geen waterstagnatie voordoen ten gevolge van de opstelling van het evenement.
- Permanent of tijdelijk verankering in de bestrating wordt enkel toegestaan mits expliciete goedkeuring.
- Opbraak wegenis / bestrating wordt enkel toegestaan mits expliciete goedkeuring.
- Eigen markeringen, schilderwerken of andere permanente aankleding van de verharding en straatmeubilair zijn absoluut verboden.
- Een plaatsbeschrijving is vereist.
- Alle toezichtspunten, rioleringsdeksels, straatkolken en nutskasten dienen ten allen tijde bereikbaar te zijn.

- Bij het indienen van een dossier inname openbare weg / domein moet de termijn van 6 weken worden gehanteerd. Het gebruik van de standaardformulieren is aan te bevelen.

GROEN

- De bestaande infrastructuur en beplanting mag geenszins niet worden beschadigd.
- Het park blijft zijn openbaar karakter behouden.
- De boomkruinen mogen niet worden geraakt.
- De boomspiegels (open grond waarin de boom is geplant) moet volledig vrij blijven.
- Er mag niets worden gestapeld tot op 2 m van de stam en er mag niets worden bevestigd aan de bomen.
- Binnen de kroonprojectie (onder de kruinen) van de bomen mag er niets worden geloosd en mogen er geen zware materialen of zaken die de kroon kunnen beschadigen worden gestapeld.
- Er worden geen snoeiwerken uitgevoerd om de toegankelijkheid te verbeteren of om infrastructuur te kunnen plaatsen.
- Na het evenement wordt de gebruikte zone volledig ontruimd en wordt geen zwerfvuil achtergelaten. Niet opgeruimd zwerfvuil of schade als gevolg van de inname zullen op kosten van de organisator worden opgeruimd of worden hersteld.
- Schade aan bomen wordt berekend volgens de Uniforme Methode voor waardebeoordeling van bomen op het openbaar domein.
- Er worden geen voertuigen worden toegelaten tot de grasvelden.
- Enkel voertuigen worden toegelaten tot het park of de groenzone voor de aanvoer van materiaal en om te laden en te lossen en hierbij enkel gebruik wordt gemaakt van het padennet.
- Parkeren in het park of de groenzone is verboden.

NUTSVOORZIENINGEN

- Ondergrondse kasten (elektriciteit) moeten rondom 1 m vrij zijn.
- Geen vaste (zware) obstakels op 1,5 m van cabinedeuren of ingangen van gebouwen waar er zich cabines bevinden.
- Bovengrondse kasten moeten minstens 1 m voor de deur vrij zijn en 0,5 m naast of achter de kast vrij zijn.

OPENBARE VERLICHTING EN CONSTRUCTIES

- Eventuele kabels voor elektriciteit, waterleiding,...mogen niet in contact komen met de openbare verlichting (inclusief alle toebehoren), om kortsluitingen te voorkomen.
- De AREI wetgeving dient steeds gerespecteerd en nageleefd te worden.
- Als voor/tijdens/na het evenement alsnog schade wordt vastgesteld aan lichtarmaturen, lichtpalen of andere onderdelen van de openbare verlichting, zal Eandis bij herstellingswerken schadedossier opmaken voor rekening van de organisator van het evenement.

AFVALBEHEER

- Bij ieder evenement dient een afvalplan te worden opgesteld (in samenwerking met de dienst Evenementen, Feesten, Markten en Foren).
- Toegankelijkheid van de zone voor reinigings- en onderhoudsvoertuigen moet gegarandeerd zijn teneinde de afspraken gemaakt in het afvalplan ook kunnen uitgevoerd worden (bereikbaarheid korven, afvalclusters, vegen ..)
- Toegankelijkheid van de zone voor reinigings- en onderhoudsvoertuigen voor de uitvoering van de reguliere opdrachten.

10.8 MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE: MEUBILAIR

In het stiltepark staat op dit moment divers meubilair. Nieuwe banken, vuilbakken, verlichtingspalen en fietsenstallingen uit de straatmeubilaris van de stad zorgt ervoor dat de kwaliteit, herkenbaarheid en onderhoudsvriendelijkheid verhoogt wordt. Het uitzicht van de publieke ruimte bepaalt sterk de identiteit van de stad en de ruimtelijke samenhang tussen verschillende stadsdelen. Zo is er geen onderscheid tussen een zitbank in het Rivierenhof en een zitbank in het Sint-Fredegandus stiltepark. Door deze uniformiteit gaan Antwerpenaren en bezoekers van de stad de identiteit van de stad herkennen en straten en pleinen kunnen lezen.

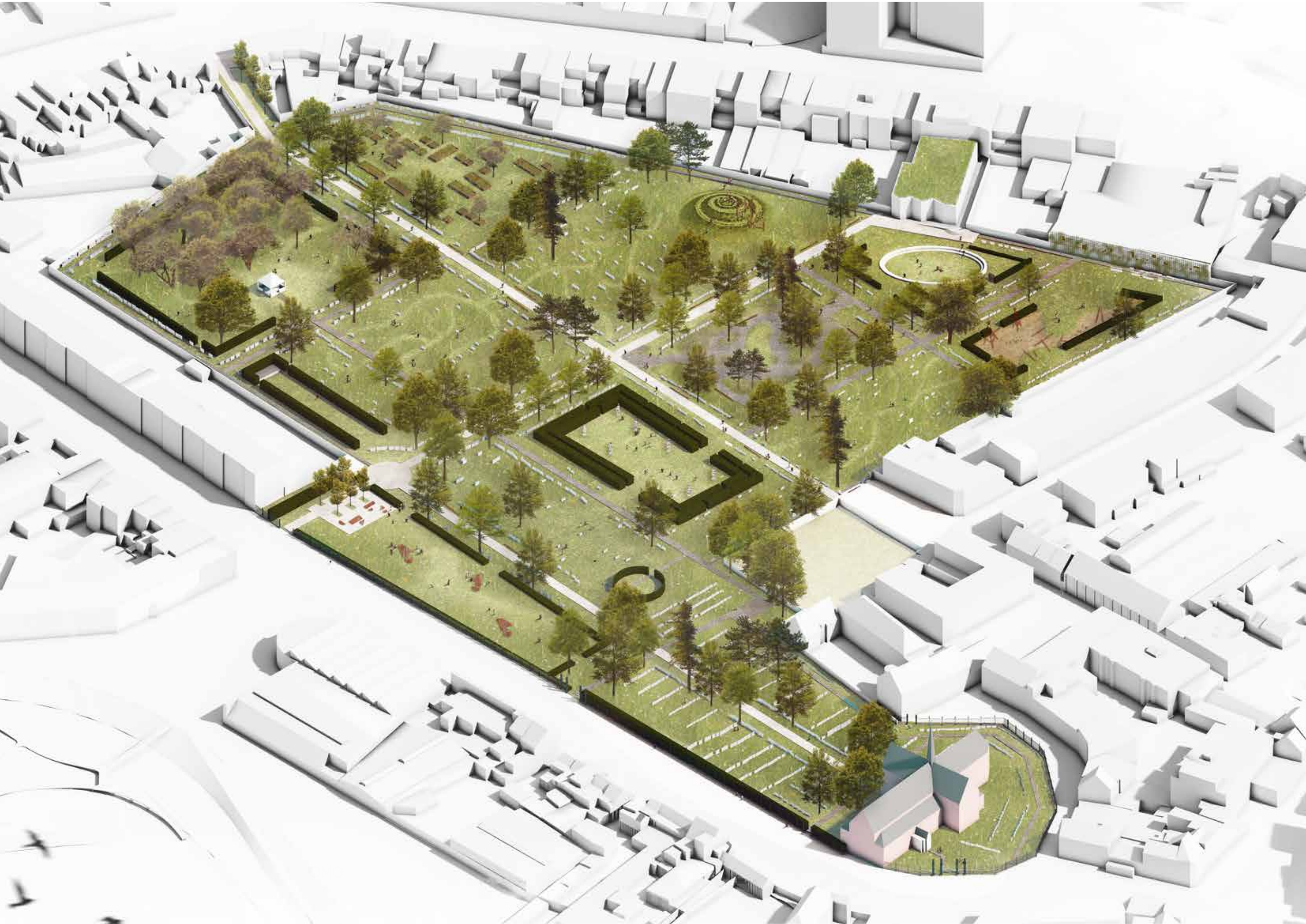
thematisch plan . meubilair

Voor de zitbanken wordt er voorgesteld om SA/ZB/01/01 toe te passen. Dit is de standaard zitbank met rugleuning en armsteun die in veel Antwerpse parken gebruikt wordt. SA/FS/01, de standaard fietsbeugel - ook wel het "nietje" genoemd - is een fietsenstalling samengesteld uit kokerprofielen die ervoor zorgt dat er voldoende fietsenstalplaatsen zijn. Bezoekers wandelen door het stiltepark, hebben een picknick, snoepen en eten iets tussendoor. Tegelijk wordt de hond uitgelaten. Daarom worden er verspreid in het park de standaard afvalbak SA/AB/01 geplaatst. Om bepaalde plaatsen in het park te activeren is het handig om bewoners en bezoekers te informeren. Daarom worden op strategische locaties voetgangersbewegwijzeringpalen type SA/ID/03 geplaatst.

Het stiltepark is 's nachts afgesloten. In wintermaanden is het echter vroeg donker. Omwille veiligheid is het van belang om de hoofdpaden te verlichten, dit volgens de regels van het lichtplan. Doordat groen een grote hoeveelheid (van het zichtbare) licht absorbeert en slechts een klein deel ervan reflecteert, kunnen groenelementen beschouwd worden als niet energie-efficiënt belichtbare items. Het overbelichten van groen, door excessieve lichthoeveelheden of langdurige blootstelling, belemmert bovendien een aantal natuurlijke processen als fotosynthese of de zoektocht van vogels naar leefgebieden. Omwille van bovenstaande redenen is het hoofduitgangspunt van het Lichtplan van de stad Antwerpen om groen niet te verlichten. Het stiltepark zelf blijft donker, de 2 hoofdpaden doorheen het park worden 's avonds verlicht door LED verlichting. Een gepast armatuur dient hiervoor nader bepaald te worden.

11 ACTIEPLAN

Verschillende van de eerder beschreven punten kunnen op korte of middellange termijn gerealiseerd worden. Dit is uiteraard afhankelijk van enerzijds de (beleids)prioriteiten en anderzijds de beschikbare middelen. In onderstaande lijst worden de verschillende actiepunten opgelijst, met aanduiding van mogelijke quickwins, en ruimtelijk gesitueerd op de plannen zoals opgenomen in hoofdstuk 10 van dit masterplan. Het is aangewezen om dit actieplan enerzijds om te zetten naar een concreet ontwerpplan en anderzijds een participatieproces op te zetten met betrokken actoren en omwonenden, om zodoende tot een gedragen realisatie te komen. Dit participatieproces kan vertrekken vanuit de conclusies van dit masterplan. In eerste instantie is het belangrijk om te luisteren en bijkomende brede input te verzamelen, zowel met betrekking tot het funerair erfgoed als toekomstige gebruiksvormen.

Door de samenspraak van de verschillende betrokken actoren en omwonenden zal eveneens de waarde van deze input verder bepaald worden. De omvorming van bepaalde zones binnen het park zal door dit participatieproces dus een duidelijke timing krijgen. Als tweede stap volgt een concreet uitvoeringsplan en opgave van latere mogelijke vervolgstappen. Daaraan gekoppeld is het sterk aangewezen om reeds op korte termijn in te zetten op het betrekken van verenigingen om gepaste activiteiten te organiseren binnen het stiltepark.

11.1 HET FUNERAIRE VERLEDEN

- Actiepunt 1: Genealogische en iconografische waardebeoordeling van graven uit categorie 2 en 3 in functie van duurzame selectie van te behouden graftekens.
- Actiepunt 2: Verwijderen van graftekens van categorie 1 die niet kunnen dienen als recuperatiemateriaal.
- Actiepunt 3: Graftekens van categorie 1 die dienst kunnen doen als recuperatie materiaal verwerken tot bestratingmateriaal of eventueel in meubilair.
- Actiepunt 4: Graftekens categorie 2 - zonder waarde - verwijderen en gebruiken als recuperatiemateriaal.
- Actiepunt 5: Graftekens categorie 2 - met erfgoedwaarde - opknappen (en verplaatsen waar nodig i.f.v. toekomstig gewenst).
- Actiepunt 6: Graftekens categorie 3 opknappen (en verplaatsen waar nodig i.f.v. toekomstig gewenst gebruik).

11.2 STRUCTURELE VERANKERING

- Actiepunt 7: Opwaardering primaire padenstructuur.
- Actiepunt 8: Opwaardering secundaire padenstructuur.
- Actiepunt 9: Sociale veiligheid: Voorzien van verlichting op hoofdassen.
- Actiepunt 10: Aanpassing Zuidelijke toegang aan Hallershofstraat (permanent openstellen).
- Actiepunt 11: Aanpassing Westelijke toegang aan Lakkorslei (toegankelijkheid en verblijfsruimte versterken).
- Actiepunt 12: Aanpassing Oostelijke toegang aan Frank Craeybecklaan (samenhang met bibliotheek).
- Actiepunt 13: Ontwikkelen Noordelijke toegang aan Te Couwelaarlei (nieuw te voorzien).

11.3 VERHOGEN MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

Actiepunt 14: Aanplant nieuwe bomen.

Actiepunt 15: Aanpassingen aan hagenstructuur.

Actiepunt 16: Uniformiseren van groen tussen grafstenen aan de randen van de parkkamers.

Actiepunt 17: Wegnemen van verouderd meubilair en voorzien van samenhangend meubilair.

Actiepunt 18: Opwaardering prieel als verblijfsruimte (en eventueel bergruimte in functie van het project rond samentuinen).

Actiepunt 19: Zone 1 & 2 - boomgaard en samentuin.

Actiepunt 20: Zone 3 - Extensieve bloemenweide met natuurlijk spelen.

Actiepunt 21: Zone 5 - Multifunctioneel spelveld.

Actiepunt 22: Zone 6 - Funerair kunst / stilteplek.

Actiepunt 23: Zone 7 - Rustige verblijfsruimte.

Actiepunt 24: Zone 8 - Leesput (aanpassingswerken voor de toegankelijkheid).

Actiepunt 27: Zone 9 - Speelzone < 6 jaar.

QUICK WINS	Actiepunt	Beschrijving	Timing	Raming	Betrokkenen
FUNERAIRE VERLEDEN					
	1	Genealogische en iconografische waardebeoordeling van graven uit categorie 2 en 3 in functie van duurzame selectie van te behouden graftekens.	Opmaak van een gedetailleerde evaluatie op grafniveau, verder bouwend op de reeds bestaande inventarisatie. Dit is best te bekijken in samenhang met het nog verder op te maken beheerplan van het park.	Opstart tweede helft 2022	Dienst erfgoed, funerair vereniging(en)
	1.a	Waardebeoordeling in eigen beheer, door eigen diensten, al dan niet in samenwerking met erfgoedverenigingen.	Deze aanpak duurt langer aangezien de beschikbare personen binnen de eigen diensten eerder beperkt is. Deze aanpak kan gevoeliger liggen bij de omgeving en erfgoedverenigingen, zeker wanneer deze niet betrokken worden. Een samenwerking met de gekende lokale erfgoedvereniging(en) kan hierbij zeer interessant zijn, maar zal uiteraard ook de nodige tijdsinvestering en begeleiding vragen.		Dienst erfgoed, funerair vereniging(en)
	1.b	Uitbesteding aan externe deskundigen.	Specialist begeleid de opmaak van de evaluatie. Hier kan een vrijwilligerswerking aan gekoppeld worden. Ook hier kan een vrijwilligerstraject, ondersteund door externe deskundigen, aan gekoppeld worden.	€30.000 - €50.000	Dienst erfgoed, funerair vereniging(en) en externe deskundige
	2	Verwijderen van graftekens van categorie 1 die niet kunnen dienen als recuperatiemateriaal.	Het stapsgewijs verwijderen van graftekens in slechte staat en na afloop concessie tijdens het regulier onderhoud van het park. Dit kan in eigen beheer gebeuren waardoor geen extra budget voorzien moet worden.	Doorlopend	Stad Antwerpen
	3	Graftekens van categorie 1 die dienst kunnen doen als recuperatie materiaal verwerken tot bestratingsmateriaal of eventueel in meubilair.			
	3.1	Stockeren van de graftekens.	Het stockeren van de graftekens kan plaatsvinden in de zone rond de werkruimte. Het stapsgewijs verwijderen van graftekens tijdens onderhoud van het park. Dit kan in eigen beheer gebeuren waardoor geen extra budget voorzien moet worden.	Doorlopend	Stad Antwerpen
	3.2	Hergebruik van graftekens.	Lanceren van een oproep tot voorstel (wedstrijdformule?) voor hergebruik van graftekens in meubilair of verharding, bij voorkeur in samenwerking met een lokale ontwikkelaar. Organiseren van een traject tot ontwikkeling en effectieve realisatie ervan, vb. 10 banken uit verwerkte graftekens met een geraamde kostprijs van €5000 per stuk.	Opstart traject tweede helft 2022	€ 50.000 - € 80.000 Lokale ontwikkelaar
	4	Graftekens categorie 2 - zonder waarde - verwijderen en gebruiken als recupmateriaal.			
	4.1	Stockeren van de graftekens	Het stockeren van de graftekens kan plaatsvinden in de zone rond de werkruimte. Het stapsgewijs verwijderen van graftekens tijdens onderhoud van het park. Dit kan in eigen beheer gebeuren waardoor geen extra budget voorzien moet worden.	Doorlopend	Stad Antwerpen
	4.2	Hergebruik van graftekens	Lanceren van een oproep tot voorstel (wedstrijdformule?) voor hergebruik van graftekens in meubilair of verharding, bij voorkeur in samenwerking met een lokale ontwikkelaar. Organiseren van een traject tot ontwikkeling en effectieve realisatie ervan, vb. 10 banken uit verwerkte graftekens met een geraamde kostprijs van €5000 per stuk.	Opstart traject tweede helft 2022	Lokale ontwikkelaar
	5	Graftekens categorie 2 - met erfgoedwaarde - opknappen (en verplaatsen waar nodig i.f.v. toekomstig gewenst).	Voorbeelden uit andere steden toont aan dat aangewezen is om jaarlijks een budget te voorzien in de begroting i.f.v. restauratie van waardevolle graftekens. Het budget kan aangewend worden om individuele graven aan te pakken of in functie van thematische renovaties (vb. smeedwerk, porselein, stabilisatie ...) Deze laatste aanpak kan sterk kostenbesparend werken. In functie van deze restauratie en renovatiewerken wordt best een gespecialiseerd (restauratie)architect aangesteld. Dit dient te gebeuren in samenhang met het nog op te maken beheerplan.		Stad Antwerpen
	5.1	Indien nodig verplaatsen van graftekens in functie van het masterplan.		Bij opwaarderingswerken	€ 100.000 - € 150.000 per jaar (vergelijkbaar met andere steden) gespecialiseerd aannemer
	5.2	Opknappen van de graftekens.		Jaarlijkse actie	(restauratie)architect & gespecialiseerd aannemer
	6	Graftekens categorie 3 opknappen (en verplaatsen waar nodig i.f.v. toekomstig gewenst gebruik).	Idem actie 5.		Stad Antwerpen
	6.1	Indien nodig verplaatsen van graftekens in functie van het masterplan.		Bij opwaarderingswerken	gespecialiseerd aannemer
	6.2	Opknappen van de graftekens.		Jaarlijkse actie	(restauratie)architect & gespecialiseerd aannemer

QUICK WINS	Actiepunt	Beschrijving	Timing	Raming	Betrokkenen
STRUCTURELE VERANKERING					
	xx Aanstellen ontwerper	In functie van het uitvoeren van diverse van onderstaand beschreven werken is het aangewezen om voorafgaand een globaal plan op te maken, al dan niet gefaseerd. Dit plan moet de het district de nodige inzichten bieden in de totale omvang van de werken die door een aannemer dienen uitgevoerd worden. Dit plan kan best opgesplitst worden in werken die op korte termijn moeten uitgevoerd worden en werken op langere termijn.	2023	8-10% op het geraamde uitvoerings-bedrag	Stad Antwerpen / District Deurne
	7 Opwaardering primaire padenstructuur ...				Stad Antwerpen / District Deurne
	7.a ... in gesloten verharding ...	Niet-waterdoorlaatbare verharding wordt voorzien van onderfundering, fundering, straatlaag en verharding (zie varianten in masterplan). In functie van het budget wordt rekening gehouden met €120/m ² . In totaal gaat het over 1344m ² (448x3m).	2025	€ 161.280,00	
	7.b ... of in halfverharding.	De waterdoorlaatbare verharding wordt voorzien van fundering, straatlaag en halfverharding. In functie van het budget wordt rekening gehouden met €80/m ² . In totaal gaat het over 1344m ² (448x3m).	2025	€ 107.520,00	
	8 Opwaardering secundaire padenstructuur ...				Stad Antwerpen / District Deurne
	8.a ... in paden in halfverharding ...	De raming houdt rekening met €60/m ² . In totaal gaat het over 1042m ² (521x2m).	2025	€ 62.520,00	
	8.b ... en graspaden.	De raming houdt rekening met €50/m ² . In totaal gaat het over 686m ² (686x1m).	2025	€ 52.100,00	
	9 Sociale veiligheid: Voorzien van verlichting op hoofdassen.	Het plaatsen van armaturen langs de primaire paden. Deze worden voorzien iedere 20m. In totaal betekent dit 22 armaturen (448m primair pad / 20m) met een prijs van €2000/stuk. Belangrijk is om deze te voorzien bij de heraanleg/opwaardering van de verharding.	2025	€ 44.000,00	Stad Antwerpen / District Deurne
	10 Aanpassing Zuidelijke toegang aan Hallershofstraat (permanent openstellen).	Heraanleg van de toegang zoals beschreven in hoofdstuk 9.3.3 en 10.3.4.			Stad Antwerpen / District Deurne
	10.1 Uitbreken muur, draaihek en trapconstructie.	Om de zuidelijke doorgang te kunnen realiseren dient +/- 6m van de bestaande muur verwijderd te worden. Daarnaast zal ook het draaihek dat vandaag de dag de uitgang mogelijk maakt moeten wijken.	2023	€ 3.000,00	
	10.2 Afwerken van de opening & voorzien van nieuwe afsluitbare poortconstructie.	De afgebroken muur moet afgewerkt worden en zal zo een heldere opening vormen voor het park. In functie van de afsluitbaarheid dient een nieuwe poort geplaatst te worden.	2023	€ 10.000,00	
	10.3 Aanleg nieuwe trap- en hellingsconstructie	Om de verbinding in het zuiden terug mogelijk te maken volgens de richtlijnen van integrale toegankelijkheid zal een nieuwe trap- en hellingsconstructie aangelegd moeten worden. Hiervoor zullen waarschijnlijk enkele graftekens moeten verplaatst worden. De werken omvatten +/- 60m ² .	2023	€ 15.000,00	
	11 Aanpassing Westelijke toegang aan Lakborslei (toegankelijkheid en verblijfsruimte versterken).	Heraanleg van de toegang zoals beschreven in hoofdstuk 10.3.1.			Stad Antwerpen / District Deurne
	11.1 Plaatsing meubilair: fietsstallingen en zitelementen	Zie actie 17	2023		
	11.2 Aanplant, verlagen en voorzien van openingen in haagstructuur	Zie actie 15	2023		
	12 Aanpassing Oostelijke toegang aan Frank Craeybecklaan (samenhang met bibliotheek).	Heraanleg van de toegang zoals beschreven in hoofdstuk 9.3.2 en 10.3.3.			Stad Antwerpen / District Deurne, Bibliotheek Deurne
	12.1 Weghalen stalen constructie (fietsstalling) langs doorsteek aan de zijkant van de bibliotheek.	Om de oostelijke doorsteek te verbreden zal de bestaande fiets stalling moeten wijken (+/- 20m).	2023	€ 3.000,00	
	12.2 Aanleg van plantvakken en aanplant klimmend groen langs perceelsmuur.	Gevelgroen zal de doorsteek een aangenamer karakter geven, zowel voor passanten als mensen in de bib (+/- 31m).	2023	€ 2.480,00	
	12.3 Verhoge van de leesbaarheid en sociale veiligheid van de doorsteek.	Onder de bibliotheek, waar de doorsteek verbinding maakt met de Te Couwelaarlei, zullen verlichting en signalisatieborden de leesbaarheid moeten vergroten.	2023	€ 5.000,00	
	12.4 Aanleg verharding rond trapconstructie.	Zie actie 7. Aangezien de verharding samen met de primaire padenstructuur als een geheel wordt gezien. In totaal gaat het over 50m ² .	2023	zie actie 7	
	12.5 Opbouw van constructie voor plantengeleiding en nestkasten en insectenhôtels.	Aan de achtergevel van het nieuwe gebouw van Lidl is het aangewezen om gevelgroen en nestmogelijkheden te voorzien om het groene karakter te vergroten en de natuureducatie, waar de bib op wil inzetten, versterken. In totaal gaat het over +/- 60m.	2023	last bouwproject	Lidl
	13 Ontwikkelen Noordelijke toegang aan Te Couwelaarlei (nieuw te voorzien).	Meer info kan gevonden worden in de nota in hoofdstuk 9.3.1 en 10.3.2.			Stad Antwerpen / District Deurne, AG Vespa
	13.1 Opstart samenwerkingsverband met AG Vespa i.f.v. het verwerven van één of meerdere percelen.	Al snel zal AG Vespa het verwervingsproces kunnen en moeten beginnen om de noordelijke doorsteek mogelijk te kunnen maken.	2022		
	13.2 Aankoop pand(en).	AG Vespa schat de aankoop van één pand / perceel op € 300.000.	2023	€ 300.000 per perceel	
	13.3 Afbraak gebouw(en) en scheidingmuur.	De kostprijs is afhankelijk van de hoeveelheid percelen die verwerven worden. De gemiddelde oppervlakte van een perceel is 170m ² .	2023	€ 17.000,00	
	13.4 Opbouw nieuwe gebouw met onderdoorgang.	Er is een mogelijkheid tot return of investment door nieuwe woningen of commerciële gebouwen te voorzien rond de zuidelijke toegang.	2025		
	13.5 Aanleg verharding.	In functie van de integrale toegankelijkheid dient de verharding samen met de primaire padenstructuur verweven worden. In totaal gaat het over +/- 120m ² (+40x3m).	2026	€ 14.400,00	
	13.6 Aanplant groen.	De aanplant bevat inzaaien van gras, voorzien van randbeplanting, alsook de aanplant van een vijftal bomen. De effectieve kost is afhankelijk van het aantal percelen die verworven worden.	2026	€ 8.250,00	

QUICK WINS	Actiepunt	Beschrijving	Timing	Raming	Betrokkenen
VERHOGEN MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE					
	xx Aanstellen ontwerper	In functie van het uitvoeren van diverse van onderstaand beschreven werken is het aangewezen om voorafgaand een globaal plan op te maken, al dan niet gefaseerd. Dit plan moet de het district de nodige inzichten bieden in de totale omvang van de werken die door een aannemer dienen uitgevoerd worden. Dit plan kan best opgesplitst worden in werken die op korte termijn moeten uitgevoerd worden en werken op langere termijn.	2023	8-10% op het geraamde uitvoerings-bedrag	District Deurne
	14 Aanplant nieuwe bomen	Aanplant van bomen met plantmaat 20/25.	2022-2023	€ 850 / st	Stad Antwerpen / District Deurne
	15 Aanpassingen aan hagenstructuur		2022-2023		Stad Antwerpen / District Deurne
	15.1 Aanplant nieuwe hagen.	In totaal zal er 16m haag aangeplant worden.		€ 960,00	
	15.2 Verlagen hagen of ...	In totaal gaat het over 150m haag die verlaagd zal worden. Dit kan gebeuren in eigen beheer door de stad.			
	15.3 ... voorzien van openingen in hagenstructuur langsheen de Lakkorslei.	Voor het maken van openingen in de hagenstructuur wordt best een constructie voorzien die het scheren begeleid. Hiervoor wordt best een budget voorzien van €250/ lopende meter en rekening gehouden met 5 openingen van 2m breed.		€ 2.500,00	
	16 Uniformiseren van groen tussen grafstenen aan de randen van de parkkamers.	Vorbereidende werken, aankoop plantgoed en aanplanting wordt geraamd op € 40 / lopende meter. In functie van de buitenrand van het park moet rekening gehouden worden met 770lm. In functie van de randen van de parkkamers nog eens 1500lm.	2022-2023	€ 90.800,00	Stad Antwerpen / District Deurne
	17 Wegnemen van verouderd meubilair en voorzien van samenhangend meubilair.		2025		Stad Antwerpen / District Deurne
	17.a Plaatsen van vuilnisbakken ter hoogte van de toegangen van het park.	In totaal zijn er 4 vuilnisbakken voorzien.		€ 3.400,00	
	17.b Plaatsen van zitbanken verspreid in het park.	In totaal zijn er 15 zitbanken voorzien.		€ 37.500,00	
	17.c Plaatsen van infoborden en bewegwijzering.	Uitwerken van een totaalvisie op het verschaffen van informatie over het park en haar funerair verleden. Informatiedragers en bewegwijzering is volgens de huisstijl van de stad Antwerpen		€ 15.000,00	
	18 Opwaardering prieel als verblijfsruimte (en eventueel bergruimte in functie van het project rond samentuinen).	In eerste instantie moet er in kaart worden gebracht wat het programma van eisen is. De raming kan dan op basis van dit programma verder aangevuld worden.	2023		Stad Antwerpen / District Deurne
	19 Zone 1 & 2 - boomgaard en samentuin	Zie hoofdstuk 10.6.			Stad Antwerpen / District Deurne
	19.1 Opstart samentuinproject met lokale groep.	Een eerste belangrijke stap is het opstarten van het project met een lokale groep. Dit kan door de Stad gebeuren, waardoor de kosten gedrukt kunnen worden. Indien er gekozen wordt voor een externe partij (begeleiding traject), zal hier uiteraard een kost bij komen kijken.	2022		
	19.2 Plaatsing plantbakken.	In samenspraak met de betrokken groep dient beslist te worden welke en hoeveel plantbakken er geplaatst zullen worden. In totaal gaat het over 2800m ² die gebruikt kan worden als samentuin. Infunctie van de opstart wordt best rekening gehouden met 1500m ² aan verhoogde plantbakken.	2023	€ 120.000,00	
	19.3 Opwaardering van de bestaande boomgaard.	In totaal gaat het over 3300m ² boomgaard waar een extensief maaibeheer kan toegepast worden. In het masterplan wordt rekening gehouden met aanplant van 10 extra fruitbomen, ind. bodemverbetering.	2023	€ 5.000,00	
	20 Zone 3 - Extensieve bloemenweide met natuurlijk spelen	Zie hoofdstuk 10.6.			Stad Antwerpen / District Deurne
	20.1 Inzaaien kruidenmengsel voor extensief beheer.	In totaal gaat het over 8970m ² (1470m ² + 4000m ² + 3500m ²) extensief grasland.	2023	€ 13.455,00	
	20.2 Toevoegen spelprykkels.	Voor het toevoegen van de spelprykkels wordt best een bedrag van +/- € 20 000 tot € 50 000 vrijgemaakt. Deze spelprykkels zullen geplaatst worden op zowel de tumulus, als in het extensieve grasland. Belangrijk hierbij is het afstemmen van het ontwerp van de spelprykkels op de erfgoedwaarden van de plek.	2023	€ 20.000 - € 50.000	
	21 Zone 5 - Multifunctioneel spelveld	Zie hoofdstuk 10.6.			Stad Antwerpen / District Deurne
	21.1 Inzaaien grasmengsel voor extensief beheer.	In totaal gaat het over 2130m ² extensief grasland.	2023	€ 3.195,00	
	21.2 Plaatsen picknickbanken.	In eerste instantie kunnen hier 3 Picknickbanken geplaatst worden, waarna het gebruik kan geëvalueerd worden.	2023	€ 4.500,00	
	22 Zone 6 - Funeraire kunst/ stilteplek	Zie hoofdstuk 10.6.			Stad Antwerpen / District Deurne
	22.1 Opstart project	Er zal een project op moeten starten dat betrekking zal hebben op de funeraire kunst. Dit gebeurt bij voorkeur in samenspraak met de dienst kunsten van de stad.	2023		
	23 Zone 7 - Rustige verblijfsruimte	Zie hoofdstuk 10.6. In totaal gaat het over 2100m ² die gebruikt kan worden als multifunctionele zone, al dan niet ingericht als plein. 20% van deze oppervlakte (420m ²) kan eventueel verhard worden door middel van het hergebruik van de weg genomen grafstenen. Het plein kan pas gerealiseerd worden als de graven op deze locatie verwijderd of verplaatst zijn.	2025	€ 25.200,00	Stad Antwerpen / District Deurne
	24 Zone 8 - Leesput (aanpassingswerken voor de toegankelijkheid).	Zie hoofdstuk 10.6. In functie van integrale toegankelijkheid is het aangewezen om een helling te voorzien om het niveauverschil te overbruggen.	2023	€ 1.500,00	Stad Antwerpen / District Deurne, Bibliotheek Deurne
	25 Zone 9 - Speelzone < 6 jaar	Zie hoofdstuk 10.6.			Stad Antwerpen / District Deurne
	25.1 Uitwerking van deze parkkamer in samenspraak met jeugdwerking(en) en school.	De aanpassingswerken aan deze parkkamer dienen te gebeuren met respect voor het oorspronkelijk ontwerp. Het opzetten van een co-creatief traject met kinderen kan een educatieve meerwaarde bieden.	2022		Chiro / school
	25.2 Vervangen ondergrond en voorzien van valdempende ondergrond (zand).	In totaal gaat het over 388m ² .	2023	€ 11.640,00	
	25.3 Plaatsen spelprykkels.	Voor het toevoegen van de spelprykkels wordt best een bedrag van +/- € 20 000 tot € 50 000 vrijgemaakt. Belangrijk hierbij is het afstemmen van het ontwerp van de spelprykkels op de erfgoedwaarden van de plek.	2023	€ 20.000 - € 50.000	

COLOFON

project Een toekomstvisie voor Sint-Fredegandus

projectnummer 21087

opdrachtgever District Deurne

opdrachtnemer OMGEVING cv
Uitbreidingstraat 390 2600 Antwerpen-Berchem tel +32 3 448 22 72 fax +32 3 440 13 93